

Een veld voor de helft: over sociale tarieven en subsidies

**Een tarieven- en subsidievergelijking vanuit verenigingsperspectief
voor Brabant Stad**

in opdracht van gemeenten Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Breda

**Remco Hoekman
David Romijn
Ton Rutten (Andres cs)**

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, maart 2011

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen	9
1.3 Leeswijzer	10
2. Onderzoeksmethode	11
2.1 Inventarisatie	11
2.2 Gesprek met gemeente	11
2.3 Groepsdiscussie en rapportage	11
3. Accommodaties	13
3.1 Aanwezigheid accommodaties per gemeente	13
3.1.1 Binnensport	13
3.1.2 Buitensport	15
3.1.3 Zwembaden	16
3.2 Oordeel over het voorzieningenniveau	17
3.3 Bezettingsgraad	17
3.4 Conclusie	18
4. Tarieven	19
4.1 Grondslagen voor tarieven	19
4.2 Differentiatie	20
4.3 Uitsplitsing naar accommodatiesoort	21
4.3.1 Buitensport	21
4.3.2 Binnensport	22
4.4 Onderdeel huursom buitensport	23
4.5 Conclusie	24
5. Subsidies	27
5.1 Doelgroep subsidies	27
5.2 Faciliteiten	28
5.3 Evenementen	28
5.4 Conclusie	28
6. Accommodatiekosten	31
6.1 Kostenstructuur van sportaccommodaties	31
6.2 Exploitatiekenmerken nader beschouwd	32
6.2.1 Onderhoudskosten	32
6.2.2 Kapitaallasten	34
6.2.3 Exploitatielasten	35
6.2.4 Personeelslasten	36
6.3 Kostprijsbepaling en dekkingspercentage per gemeente	38

6.3.1	Breda	38
6.3.2	Eindhoven	39
6.3.3	's-Hertogenbosch	40
6.3.4	Tilburg	41
6.4	Conclusie	42
7.	Gemeentelijke vergelijking	47
7.1	Kerncijfers tarieven- en subsidievergelijking	47
7.2	Rekenvoorbeeld accommodatiekosten sportvereniging	48
7.2.1	De voetbalvereniging	49
7.2.2	De hockeyvereniging	50
7.2.3	De volleybalvereniging	51
7.3	Conclusie	52
8.	Slotbeschouwing	53
	Referenties	59

Samenvatting

Het beschikbaar zijn van adequate sportvoorzieningen is een belangrijke voorwaarde voor veel vormen van sportbeoefening. Accommodaties zijn echter kostbare voorzieningen. Ze vormen een belangrijke uitgavenpost voor gemeenten, maar ook voor sportverenigingen. Niet alleen de bouw van accommodaties maar ook de exploitatie van de accommodaties vraagt vanwege de niet kostendekkende tarieven om gemeentelijke financiering. Tarieven van sportaccommodaties vormen hiermee een financieel beleidsinstrument voor gemeenten, dat in tijden van recessie en bezuinigingen extra aandacht krijgt. Maar de tarieven van sportaccommodaties kunnen niet los worden gezien van het andere financiële beleidsinstrument, namelijk subsidies.

Om meer zicht te krijgen op de samenstelling van tarieven en subsidies en de verschillen hierin tussen gemeenten, hebben de gemeenten 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Tilburg en Breda het W.J.H. Mulier Instituut opdracht gegeven om een tarieven- en subsidievergelijking uit te voeren voor deze gemeenten. Het Mulier Instituut heeft in samenwerking met Andres cs uitvoering gegeven aan dit onderzoek.

Voor dit onderzoek is intensief contact geweest met beleidsambtenaren sport(accommodaties) en afdelingshoofden van het sportbedrijf. Door middel van schriftelijke informatieverzoeken, individuele gesprekken en groepsdiscussies is stap voor stap toegewerkt naar het eindrapport. Bij het vergelijken van tarieven en subsidies is het belangrijk om aandacht te hebben voor de eigenheid van de tarieven en subsidiesystematieken en afschrijvingsmethoden van de verschillende gemeenten. Hierbij is nadrukkelijk gekeken naar de voorwaarden die gekoppeld zijn aan het tarievenstelsel en de subsidiebedragen die zijn uitgekeerd. In overleg met de gemeenten is gekomen tot gemeenschappelijke goed te vergelijken indicatoren en een rapportage op vier onderdelen: (1) aanwezigheid en gebruik van accommodaties, (2) tarieven, (3) subsidies en (4) de kosten van sportaccommodaties.

De vier gemeenten kennen een divers en omvangrijk aanbod van sportaccommodaties. Het meten van het gebruik van de sportaccommodaties wordt verschillend aangepakt. Voor de binnensport wordt gewerkt met bezettingsgraden, voor de buitensport wordt gebruik gemaakt van capaciteitsberekeningen. Gemeenten hanteren echter van elkaar verschillende berekeningswijzen bij het bepalen van de bezettingsgraden voor de binnensport. Ten behoeve van het onderzoek is een standaard berekeningswijze overeengekomen om te komen tot vergelijkbare bezettingsgraden. Op basis van de vergelijkbare bezettingsgraden is geconcludeerd dat gemeenten de helft van de maximale zaalcapaciteit weten te benutten. Gebaseerd op de aanwezigheid van vierkante meter gemeentelijke binnensportruimte per inwoner en de bezettingsgraad voor de binnensport maakt 's-Hertogenbosch haar titel 'Sportgemeente van het jaar 2010' waar. Eindhoven bewijst met de meeste vierkante meter wedstrijdbadwater per inwoner een zwemstad te zijn. Alle gemeenten constateren op basis van verschillende eigen onderzoeken, die onderling niet vergelijkbaar zijn, een redelijk tot goede tevredenheid over de sportaccommodaties bij de burgers of de gebruikers.

In de gemeenten is geen sprake van een kostprijsgeoriënteerd tariefensysteem. De tarieven zijn in de regel historisch gegroeid met een standaard jaarlijkse indexering en niet gekoppeld aan de huidige werkelijke kosten van de accommodaties. Alle gemeenten hanteren overigens wel sociale tarifiering, waarbij gewerkt wordt met kortingen voor sportverenigingen die als vaste

seizoensgebruikers een accommodatie huren. De korting is voor buitensportvelden groter dan voor de sporthallen en sportzalen.

Wat is inbegrepen in het verhuurtarief, verschilt tussen de gemeenten. Hierdoor is het lastig om algemene conclusies te verbinden aan de verschillen in verhuurtarieven. Om meer zicht te krijgen op tariefverschillen tussen gemeenten zijn de kosten voor een gemiddelde sportvereniging voor een aantal sporttypen doorgerekend per gemeente waarbij ook rekening is gehouden met de verstrekte verenigingssubsidies. Hieruit is gebleken dat (ook na aftrek van subsidies) de accommodatiekosten voor buitensportverenigingen per lid veel lager zijn dan de accommodatiekosten per lid bij een binnensportvereniging. Daarnaast werd zichtbaar dat voor de specifieke verenigingen die zijn doorgerekend de hockeyvereniging tussen de gemeenten redelijk vergelijkbare accommodatiekosten per lid kennen, terwijl zich bij de voetbalvereniging en de volleybalvereniging duidelijke verschillen voordoen. Voor de doorgerekende voetbalvereniging zijn de accommodatiekosten per lid in 's-Hertogenbosch het laagst en in Tilburg het hoogst. Voor de doorgerekende volleybalvereniging zijn de kosten per lid in Tilburg en Eindhoven hoger dan in Breda en 's-Hertogenbosch.

In de hierboven vermelde doorrekening van de kosten van een gemiddelde sportvereniging is rekening gehouden met de door de gemeente beschikbaar gestelde subsidies die direct ten goede komen aan de vereniging. Meest voorkomende subsidie voor verenigingen is de doelgroepsubsidie waarvan de jeugdlichsubsidie het meest wordt toegepast. Deze subsidie wordt toegekend op basis van het aantal jeugdleden binnen de vereniging. Opvallend is dat stimuleren van sportdeelname onder deze doelgroep geen onderdeel is van de voorwaarden voor subsidieverstrekking. Eindhoven verstrekt als enige gemeente geen doelgroepsubsidie aan sportverenigingen terwijl 's-Hertogenbosch het hoogste subsidiebudget voor verenigingen per inwoner kent. Dit subsidiebudget is overigens nog altijd maar zeer beperkt in vergelijking met de indirecte subsidie die gemeenten verstrekken door het aanbieden van de sportaccommodaties tegen niet kostendekkende tarieven.

Vooraf bij de buitensportaccommodaties kennen de gemeenten een beperkt dekkingspercentage en betalen verenigingen een kwart tot de helft van de kostprijs van de accommodaties. Dit sluit ook aan bij het geconstateerde verschil in accommodatiekosten per lid tussen buitensportverenigingen en binnensportverenigingen. Van binnensportverenigingen wordt gevraagd een groter deel van de werkelijke kosten te betalen dan bij buitensportverenigingen het geval is. Breda kent met 92 procent het hoogste dekkingspercentage voor de binnensport. De sporters die gebruik maken van buitensportaccommodaties worden dus relatief bevoordeeld door de gemeenten.

In dit onderzoek zijn verschillen in de kostenstructuur en omvang van de kosten aangetroffen tussen gemeenten. Breda en Eindhoven hebben een vergelijkbare kostenopbouw, waar Tilburg en 's-Hertogenbosch afwijkend zijn. De verschillen in de kostenstructuur van de accommodaties zijn te verklaren op basis van de inrichting van de werkzaamheden bij de gemeenten – het totale onderhoud in gemeentelijk beheer of uitbesteden – en het aantal aanwezige sportaccommodaties. Overigens kunnen de verschillen in accommodatiekosten van gemeenten wel aanleiding zijn om deze kritisch te bekijken en te bezien in hoeverre zich daar bezuinigingsmogelijkheden voordoen. Zo investeert Tilburg het meeste in sport per inwoner op basis van de accommodatiekosten, maar biedt in vergelijking met de andere gemeenten minder

sportruimte aan. 's-Hertogenbosch heeft relatief veel sportruimte per inwoner en een gemiddelde investering per inwoner.

Dit rapport heeft inzichten opgeleverd die kunnen bijdragen aan een discussie over het herijken van tarieven en subsidies. Zo kan ten aanzien van de binnensport worden vastgesteld dat de verenigingen relatief veel betalen in vergelijking met de buitensport. Desalniettemin wordt ook door binnensportverenigingen geen kostprijsdekkende tarieven betaald. Weliswaar kan hierbij worden opgemerkt dat een verhoging van de bezettingsgraad, nu rond de vijftig procent, tot meer inkomsten leidt. Wat gemeenten een mogelijkheid biedt om het dekkingspercentage voor de binnensport (exclusief kapitaallasten) te verbeteren. Voor de buitensport is zichtbaar geworden dat de sporter veel minder betaalt aan accommodatiekosten dan bij de binnensport het geval is en bevoordeeld wordt door de huidige tariefstelsels. Mochten gemeenten toe willen werken naar een gelijkwaardig kostprijsgeoriënteerd tariefstelsel dan ligt, gezien de huidige dekkingspercentages voor de buitensport (24 tot 45%), een verhoging van de tarieven voor de buitensport voor de hand. Tot slot kunnen op basis van dit onderzoek vraagtekens gezet worden bij de meerwaarde van de doelgroepsubsidies die gemeenten verstrekken aan verenigingen. Nog los van de administratieve lasten van deze subsidies voor gemeenten en vereniging. Dit subsidiebudget is relatief klein vergeleken met de indirecte subsidie die de gemeente verstrekt middels de niet kostprijsdekkende tarieven. De doelgroepsubsidie lijkt weinig sturende waarde te hebben, omdat het geld wordt toegekend op basis van het aantal leden van een doelgroep, maar niet per definitie hoeft te worden ingezet voor die doelgroep. Verder is aan de subsidie geen medewerking gekoppeld van de vereniging aan bijvoorbeeld sportstimuleringsactiviteiten voor een doelgroep, zodat het aan zou sluiten op het gemeentelijk sportbeleid. Dit roept de vraag op in hoeverre de gehanteerde verenigingssubsidies een effectief sturingsinstrument zijn en een bijdrage leveren aan het realiseren van de doelstellingen uit het sportbeleid.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het beschikbaar zijn van adequate sportvoorzieningen is een belangrijke voorwaarde voor veel vormen van sportbeoefening. Accommodaties zijn echter kostbare voorzieningen. Ze vormen een belangrijke uitgavenpost voor gemeenten, maar ook voor sportverenigingen. Het grootste deel van het sportbudget van gemeenten gaat op aan sportaccommodaties. Niet alleen de bouw van accommodaties maar ook de exploitatie van de accommodaties vraagt om gemeentelijke financiering. Gemeenten stellen namelijk in bijna alle gevallen sportaccommodaties tegen niet kostendekkende tarieven beschikbaar aan sportverenigingen en in mindere mate aan anderen. Tarieven van sportaccommodaties vormen hiermee een financieel beleidsinstrument voor gemeenten. Maar de tarieven van sportaccommodaties kunnen niet los worden gezien van het andere financiële beleidsinstrument, namelijk subsidies (Heijkoop & van Beek, 2003).

In economisch moeilijke tijden zijn bij gemeenten de tarieven en subsidies in veel gevallen in beeld als mogelijke bezuinigingspost (Hoekman, 2010). Hierbij is een nadrukkelijk streven om meer zicht te krijgen in het huidige tarieven en subsidiestelsel en de daaraan verbonden kosten voor sportverenigingen om te kunnen komen tot een gefundeerd besluit voor toekomstige beleidsvoering (Hoekman & Gijsbers, 2010).

Door de complexiteit van subsidies en tarieven kan op lokaal niveau de indruk ontstaan bij verenigingen dat ze in een dure gemeente actief zijn. Weerstand bij tariefsverhogingen en onvrede over te hoge tarieven zijn van alle dag. Zeker wanneer verenigingen constateren dat zij meer betalen dan collega-verenigingen in andere gemeenten. Maar een tarief op zich zegt nog niet alles. Wie verzorgt bijvoorbeeld het onderhoud, en krijgen die verenigingen ook geld van de gemeente in de vorm van een jeugdlijdsubsidie en zijn het wel vergelijkbare accommodaties? Allemaal vragen die je op basis van een tarievenlijstje niet kan beantwoorden. Daarom is een uitgebreider onderzoek vereist om een goede vergelijking te kunnen maken tussen gemeenten ten aanzien van subsidies en tarieven en vast te kunnen stellen of een vereniging in de ene gemeente beter of slechter af is dan in een andere gemeente. In provincie Noord-Brabant hadden de grote gemeenten Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Breda, behoeften aan een uitgebreider onderzoek naar de tarieven en subsidies. Zij wensten inzicht te krijgen in de verschillen in subsidies en tarieven met de andere deelnemende gemeenten en hebben opdracht gegeven tot dit onderzoek.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het onderzoek heeft ten doel om inzicht te geven in de samenstelling van tarieven en subsidies in de deelnemende gemeenten en de onderlinge verschillen in kaart te brengen. Daarnaast streven we na om te komen tot bewustwording en reflectie ten aanzien van mogelijkheden voor het inrichten van het tarieven en subsidiesstelsel. Hierbij speelt kennisuitwisseling tussen de gemeenten een belangrijke rol.

Het onderzoek richt zich vooral op de tarieven en subsidies die voor verenigingen gelden, gemeentelijke accommodaties waar sportverenigingen gebruik van maken en de aan deze gemeentelijke accommodaties verbonden kosten. Hierbij staan de volgende vragen centraal:

Accommodaties

- Hoeveel sportaccommodaties en welke type sportaccommodaties zijn aanwezig in de vier gemeenten en in hoeverre wordt hier gebruik van gemaakt?

- Wat is het voorzieningenniveau in de vier gemeenten volgens de burgers en gebruikers?
- In hoeverre verschilt het aanbod van voorzieningen per inwoner in de vier gemeenten?

Tarieven

- Hoe worden de tarieven voor sportaccommodaties in de vier gemeenten bepaald en vastgesteld en in hoeverre is sprake van een gedifferentieerd tarievenstelsel naar gebruiker?
- Wat zijn de verenigingstarieven voor de binnensport en de buitensport in de vier gemeenten?
- Wat maakt in het tariefstelsel onderdeel uit van de huurvoorwaarden bij de vier gemeenten?
- Wat zijn de accommodatiekosten voor een gemiddelde vereniging van verschillende typen van sport in de vier gemeenten?

Subsidies

- In hoeverre verstrekken de vier gemeenten directe subsidies aan sportverenigingen en wat zijn de subsidievoorwaarden?

Accommodatiekosten

- Hoe ziet de kostenstructuur van sportaccommodaties voor gemeenten eruit?
- In hoeverre worden de accommodatiekosten gedekt door de inkomsten van de sportaccommodaties?
- In hoeverre verschillen gemeenten van elkaar in accommodatiekosten per inwoner?

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk bespreken we de onderzoeksopzet van de subsidie- en tarievenvergelijking. Vervolgens wordt ingegaan op de inhoud en is in hoofdstuk drie aandacht voor de aanwezige accommodaties en hieraan gerelateerde bezettingsgraden en andere kenmerken van de accommodaties, zoals het kwaliteitsniveau. In hoofdstuk vier richten we ons op de tarieven die door gemeenten worden gehanteerd en wat daarvoor wordt geleverd. Daarnaast gaan we in op de grondslag van deze tarieven en de differentiatie die is aangebracht in het tarievenstelsel. Hoofdstuk vijf staat in het teken van de subsidies, waarbij aandacht is voor de sportsubsidies en subsidies vanuit andere beleidsterreinen waar de sportsector in enige mate een beroep op kan doen. In hoofdstuk zes bezien we de financiële kant van de sportaccommodaties en zoomen we in op de kostenstructuur, door onder andere in te gaan op dekkingspercentages, meerjarige onderhoudsplannen en kapitaallasten. In hoofdstuk zeven presenteren we een gemeentelijke vergelijking waarbij we ingaan op de kerncijfers van de tarieven- en subsidievergelijking en rekenvoorbeelden presenteren van de accommodatiekosten van een gemiddelde sportvereniging in de gemeenten. De rapportage wordt afgesloten met een slotbeschouwing (hoofdstuk acht).

2. Onderzoeksmethode

Een vergelijking van subsidies en tarieven van gemeenten is een gecompliceerde aangelegenheid. Voor een gedegen onderzoek naar het subsidie- en tarievenstelsel binnen de deelnemende gemeenten is het essentieel om inzicht te verkrijgen in de totstandkoming van de basistarieven, welke elementen onderdeel uitmaken van de kostprijs en of gewerkt wordt met een kostprijsgeoriënteerde systematiek. Om hier een goed beeld van te kunnen vormen is het onderzoek opgezet in vier fasen.

De eerste fase is de inventarisatie, waarbij wij van de deelnemende gemeenten de beschikbare informatie over subsidies en tarieven hebben ontvangen. In de tweede fase zijn wij op basis van de verstrekte informatie in gesprek gegaan met de gemeenten. Vervolgens volgde in de derde fase een groepsdiscussie, aan de hand van een tussenrapportage, met afgevaardigden van de gemeenten over de bevindingen uit de eerste twee fasen. Tot slot is in de laatste fase van het onderzoek op basis van de tussenrapportage en de uitkomsten van de groepsdiscussie met alle deelnemende gemeenten een eindrapportage opgesteld waarin een vergelijking is gemaakt van subsidie- en tarievenstelsels tussen de gemeenten.

2.1 Inventarisatie

Bij de start van het project is de gemeenten gevraagd om zoveel mogelijk basisinformatie te verstrekken. Hierbij is onder andere te denken aan een overzicht van de huidige tarievenstructuur, uitgesplitst per gebruik en type accommodatie/voorziening en eventuele bijzondere regelingen voor verenigingsgebruik. Maar ook overzichten van jaarlijkse onderhoudskosten, kapitaallasten en eventuele exploitatielasten en personele lasten per accommodatie, alsook een overzicht van de aanwezige accommodaties met hun kenmerken. Een zo volledig mogelijke inventarisatie is essentieel om aan het eind te komen tot een gedegen vergelijking van de deelnemende gemeenten.

De aangeleverde gegevens zijn getoetst op volledigheid en vervolgens is geïnventariseerd waar de overeenkomsten tussen de gemeenten zich bevinden en waar verschillen zich voordoen.

2.2 Gesprek met gemeente

De eerste analyse op basis van de verstrekte informatie over subsidies en tarieven is met de gemeente doorgenomen, waarbij aanvullende vragen zijn gesteld. De ervaring leert dat niet alle informatie op papier voorhanden is en dat veel aanvullende kennis bij de beleidsmedewerkers aanwezig is. Daarom hechten wij veel waarde aan een gesprek met de beleidsmedewerkers die belast zijn met accommodatiezaken. Samen kunnen we kritisch kijken naar de eerste analyse die op basis van de verstrekte informatie is verricht om eventuele gaten in de informatievoorziening op te vullen. Hierbij streven we er ook na een goed beeld te krijgen van de achtergronden van de vigerende subsidie- en tarievenstelsels en (on)vrede die op lokaal niveau heerst bij de gehanteerde tarieven of verstrekte subsidies.

2.3 Groepsdiscussie en rapportage

Nadat per gemeente een goed beeld is verkregen van de lokale situatie met betrekking tot subsidies en tarieven is een tussenrapportage opgesteld die met de deelnemende gemeenten is besproken. Alle gemeenten waren vertegenwoordigd bij de groepsdiscussie die is gehouden

naar aanleiding van de tussenrapportage. Uiteindelijk bleek één bijeenkomst niet te volstaan om een goed beeld te krijgen van de verschillen en de implicaties van deze verschillen voor de verenigingen in de gemeenten. Zodoende is besloten om nog een tweede discussiebijeenkomst met beleidsmedewerkers van de vier gemeenten te houden. Voor deze bijeenkomst was de tussenrapportage verder uitgewerkt tot een concept eindrapportage die ter bespreking werd voorgelegd. Na de tweede discussiebijeenkomst is het eindrapport vervaardigd dat een beschrijving geeft van het huidige tarieven- en subsidiestelsel per gemeente alsmede een vergelijking tussen de gemeenten.

3. Accommodaties

In dit hoofdstuk beschrijven we de aanwezige accommodaties in de verschillende gemeenten. Hierbij kijken we naar het aantal aanwezige voorzieningen voor binnensport of buitensport en naar de mate waarin deze voorzieningen verhuurd worden, de zogenoemde bezettingsgraden. Tevens is aandacht voor de staat van de voorzieningen, waarbij wordt ingegaan op het bouwjaar van de voorziening of het jaar van de laatste grote renovatie, om deels de kwaliteit van de voorzieningen in te kunnen schatten. Ten aanzien van tevredenheid over accommodaties gebruiken we gegevens uit bevolkingsonderzoek van de gemeenten, of we gaan uit van de aanwezige klanttevredenheidonderzoeken van accommodaties zelf.

3.1 Aanwezigheid accommodaties per gemeente

In deze eerste paragraaf is aandacht voor de aanwezige accommodaties per gemeente. Hierin geven we per accommodatiesoort het aantal voorzieningen per gemeente weer. Daarbij hanteren we voor de binnensport een onderscheid in gymzalen, sportzalen en sporthallen. De zwembaden bespreken we in een aparte subparagraaf. De buitensport hebben we zoveel mogelijk samengenomen om tot een overzichtelijke vergelijking te komen. Daarbij leggen we de nadruk op de speelvelden, waarbij we een onderscheid maken in grasvelden en kunstgrasvelden. Daarnaast bestaat een restcategorie met onder andere jeu de boules banen, boogschietbanen en atletiekbanen.

Om een eerlijke vergelijking tussen de gemeenten te maken, hebben we bij de presentatie van de gegevens ook aandacht voor de omvang van de gemeente door inzicht te geven in de sportruimte per inwoner. Hieronder treft u de inwonertallen van de vier gemeenten aan die daarvoor als basis dienen.

Tabel 3.1 Inwonertallen per gemeente, peildatum 1 januari 2010

Gemeente	Inwonertal (1 januari 2010)
Eindhoven	213 809
Tilburg	204 853
Breda	173 299
's-Hertogenbosch	139 607

Bron: CBS 2010

3.1.1 Binnensport

Per gemeente worden zoals hiervoor aangegeven drie soorten binnensportaccommodaties onderscheiden. De differentiatie vindt plaats naar afmeting van de accommodatie. Gymzalen zijn over het algemeen het kleinste. De standaardafmetingen hiervoor zijn in alle gemeenten 21 bij 12 meter. Daar wordt incidenteel van afgeweken, waarbij aangemerkt dient te worden dat in dergelijke gevallen besloten wordt tot een grotere uitvoering. Sporthallen zijn over het algemeen de grootste binnensportaccommodaties. Bij deze accommodaties is het mogelijk om diverse zaalsporten op de door de betreffende bond voorgeschreven afmetingen uit te voeren. Sportzalen zitten daar tussenin en zijn soms specifiek op één of enkele sporten gericht. Hierbij valt te denken aan turnhallen met diverse turntoestellen of tafeltennisvoorzieningen. De afmetingen zijn hierbij niet altijd vergelijkbaar. Tabel 3.2 en 3.3 geven de verdeling van

binnensportaccommodaties naar gemeente weer. Opvallend is dat in Tilburg relatief weinig gymzalen in beheer van de gemeente zijn en relatief veel in beheer van derden (in de meeste gevallen scholen).

In tabel 3.3 staat het gemiddelde bouwjaar vermeld van deze accommodaties. De accommodaties van 's-Hertogenbosch vallen hierbij op. Zij zijn relatief het jongste met een gemiddelde leeftijd van ongeveer 26 jaar.

Tabel 3.2 Overzicht binnensportaccommodaties naar gemeente (in aantallen)

	Breda		Eindhoven		's-Hertogenbosch		Tilburg	
	Gemeente	Derden	Gemeente	Derden	Gemeente	Derden	Gemeente	Derden
Gymzalen	13	46	12	46	12	24	16	41
Sportzalen	2	2	3	23	11	0	0	4
Sporthallen	6	2	11	8	8	2	7	5

Tabel 3.3 Overzicht gemeentelijke binnensportaccommodaties naar gemeente (in aantallen)

	Gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Aantal zalen	20	26	31	23
Gymzaal	13	12	12	16
Sportzaal	2	3	11	0
Sporthal	6	11	8	7
Totale m2 sportvloer	13617	19083	16824	15582
Totale m2 sportvloer per 10.000 inwoners	786	893	1205	761
Gemiddeld bouwjaar accommodaties	1978	1978	1984	1978

De binnensportruimte is in Breda beperkter dan in de andere gemeenten, door het lagere aantal sporthallen. Eindhoven beschikt over een groot aantal sporthallen en sportzalen en heeft hiermee meer binnensportruimte dan de andere gemeenten. Wanneer gekeken wordt naar het aantal m2 per 10.000 inwoners, dan komen de gemeenten behoorlijk overeen. Alleen 's-Hertogenbosch springt eruit met ruim duizend vierkante meter sportvloer per 10.000 inwoners en in mindere mate ook Eindhoven met ongeveer 900 vierkante meter sportvloer per 10.000 inwoners. Overigens dient hier opgemerkt te worden dat het hier enkel gaat om de gemeentelijke sportvoorzieningen. De sporthallen die in beheer van derden zijn, zijn in deze berekening niet meegenomen. Vooral Eindhoven kent veel sporthallen (8 sporthallen) die in handen zijn van derden.

Bij de gemeenten zijn nog verschillende projecten voor binnensport in ontwikkeling. In Breda en 's-Hertogenbosch komt er meer binnensportruimte bij vanuit plannen in relatie tot het onderwijs. In de praktijk betekent dit dat er een sportvloer met het oppervlakte van twee gymzalen en één sportzaal bij komt in de gemeente Breda. In 's-Hertogenbosch is op dit moment één sporthal in ontwikkeling. Ook in Eindhoven zijn in relatie tot de VMBO ontwikkeling nieuwe sporthallen voorzien, maar deze dienen ter vervanging van andere voorzieningen die dan worden gesloten.

3.1.2 Buitensport

De meest voorkomende buitensportaccommodaties zijn sportvelden. Voor de vier gemeenten geldt dat overal meer natuur- dan kunstgrasvelden zijn. In de gemeenten is ongeveer een kwart (variërend van 24% tot 29%) van de aanwezige velden kunstgras. Wat opvalt, is de grote hoeveelheid jeu de boulesbanen in Breda (26 in totaal). Deze jeu de boulesbanen zijn overigens niet meegenomen in tabel 3.4. De velden zijn vrijwel allemaal in bezit van de gemeente. Enkele kunstgrasvelden in verschillende gemeenten zijn wel mede gefinancierd door de verenigingen maar de exploitatieverantwoordelijke blijft de gemeente. Voor tennisbanen ligt dit geheel anders. Tennisparken en bijbehorende verenigingen zijn over het algemeen eigenaar van de banen. Eindhoven en Breda hebben de banen wel zelf in eigendom en kennen tevens de meeste tennisbanen met een totaal van 110 tennisbanen in Eindhoven en 112 tennisbanen in Breda.

Tabel 3.4 Overzicht buitensportaccommodaties naar gemeente

	Gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Velden*	80	97	66	90 ¹
Natuurveld	57	70	49	68
Kunstgrasveld	23	27	17	22
Overig (atletiek, boogschieten, etc.)	15	29	8	11
Totaal gemeentelijke velden en banen	95	111	74	101
Totaal gemeentelijke velden ² per 10.000 inwoners	4.61	4.53	4.73	4.39
Tennisbanen (gemeentelijk en derden)	112	110	93	99

* Hierbij zijn ook trainingsvelden meegenomen per gemeente

Noot: Jeu de boulesbanen zijn buiten beschouwing gelaten bij de categorie overig (26 banen in Breda)

Bij de gemeente Tilburg zijn de hockeyvelden (14 velden) buiten beschouwing gelaten, omdat deze niet in beheer van de gemeente zijn. In tegenstelling tot de andere gemeenten zijn in Tilburg alle hockeyvoorzieningen geprivatiseerd. Dit is ook de reden dat zij een lager aantal gemeentelijke velden per 10.000 inwoners noteren dan de andere gemeenten. Met inbegrip van deze velden komt de gemeente Tilburg op het grootste aantal velden en zal het een gemiddeld aantal velden per 10.000 inwoners hebben dat tussen de score van Eindhoven en Breda in zit. 's-Hertogenbosch heeft weliswaar het minste aantal velden, maar met 4.73 velden per 10.000 inwoner scoort zij relatief gezien als hoogste.

Ook in aantal tennisbanen per inwoner scoort 's-Hertogenbosch met 6.66 banen per 10.000 inwoners het hoogst, gevolgd door Breda (6.46 banen), Eindhoven (5.14 banen) en tot slot Tilburg (4.83 banen) (niet in tabel).

¹ In dit getal zijn de hockeyvelden in de gemeente niet meegenomen aangezien deze allemaal volledig geprivatiseerd zijn.

² Hierbij zijn de overige banen buiten beschouwing gelaten door de grote diversiteit in deze categorie.

3.1.3 Zwembaden

In alle gemeenten zijn meer overdekte bassins dan in de buitenlucht. Eindhoven kent met drie zwembaden een totaal van 11 binnenbassins en 2 buitenbassins. De andere steden doen het met minder. Alleen Tilburg heeft ook drie zwemaccommodaties. Echter, deze zwemaccommodaties hebben minder bassins.

Tabel 3.5 Overzicht overdekte zwembaden naar gemeente (in aantallen)

	Gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Overdekte bassins	3	11	3	6
Wedstrijd	2	4	1	3
Recreatie/doelgroepen	1	7	2	3
Openlucht bassins	2	2	1	2
Wedstrijd	1	0		2
Recreatie/doelgroepen	1	2	1	
Totaal	5	13	4	7
Recreatie + toezicht	2	1	2	2

* Bubbelsbaden, pierebadjes etc. zijn hier niet bij inbegrepen

Kijken we specifiek naar de hoeveelheid sportwater, in de vorm van wedstrijdbassins, die aanwezig is dan kent Eindhoven de meeste m² badwater (tabel 3.6). Gecorrigeerd op inwonertal scoort Eindhoven nog steeds relatief hoog met ruim 150 vierkante meter wedstrijdbadwater per tienduizend inwoners. In Breda is het minste sportwater per inwoner aanwezig, met minder dan de helft van het sportwater per inwoner in vergelijking met Eindhoven (respectievelijk 68 m² en 157 m² per 10.000 inwoners).

Tabel 3.6 Overzicht vierkante meter wedstrijdbadwater naar gemeente

	Gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
m ² wedstrijdbadwater	1175	3350	1380	2075
m ² wedstrijdbadwater per 10.000 inwoners	68	157	100	101

Eindhoven maakt haar reputatie als zwemstad, met haar zwemvoorzieningen voor de wedstrijdsport, meer dan waar. Het enige nationale zwemcentrum waar internationale wedstrijden gehouden kunnen worden is namelijk in Eindhoven gevestigd. Dit verklaart het hoge aantal wedstrijdbassins.

3.2 Oordeel over het voorzieningenniveau

Gemeenten peilen op verschillende manieren de tevredenheid over de sportvoorzieningen in de stad. Ze kunnen vragen over voorzieningen opnemen in burgeronderzoeken of kiezen voor een soort van klanttevredenheidonderzoek onder de gebruikers van de voorzieningen. De Brabantse steden hebben op verschillende wijze vorm gegeven aan de bevraging van de tevredenheid over het voorzieningenniveau in de gemeente. De vragen zijn anders geformuleerd en de steekproef (burgers of alleen gebruikers) verschilde tussen de gemeenten. Dit maakt dat de cijfers van de gemeenten niet onderling te vergelijken zijn, maar enkel als indicatie dienen voor de tevredenheid over het voorzieningenniveau in de betreffende gemeente.

In alle gemeenten krijgt het voorzieningenniveau over het algemeen een voldoende tot een ruime voldoende, maar worden op onderdelen met name in 's-Hertogenbosch wel mindere cijfers genoteerd. In Eindhoven wordt de kwaliteit van de sportaccommodaties door de bevolking gemiddeld met een 7.2 gewaardeerd. In 's-Hertogenbosch wordt de binnensport beter gewaardeerd dan de buitensport. De binnensport krijgt een algemeen oordeel van 7.3 en op basis van prijs/kwaliteit wordt een 7.0 gescoord, uitgaande van het meest recente onderzoek in 2009. De buitensportgebruikers zijn op basis van een onderzoek uit 2006 met een algemeen cijfer van 6.4 en een oordeel over prijs/kwaliteit van 5.8 duidelijk minder tevreden over deze voorzieningen. Op basis van het burgeronderzoek is 73 procent van de inwoners in 's-Hertogenbosch tevreden over de sportvoorzieningen en is 56 procent van de inwoners tevreden over de mogelijkheden om in de openbare ruimte te sporten. In Tilburg is eveneens een hoge tevredenheid aanwezig. Het rapportcijfer varieert bij de sporthallen tussen de 6.5 en 7.8. In Breda is de algemene waardering van het gebruik en de kwaliteit van de gemeentelijke sportaccommodaties door gebruikers een 6.9.

3.3 Bezettingsgraad

Gemeente berekenen de bezettingsgraden van accommodaties volgens verschillende standaarden. In Breda wordt voor alle vier de regio's (Noord, Zuid, Oost en West) gekeken naar het percentage dat de binnensportaccommodaties verhuurd zijn tussen 8:00 en 24:00 uur. De verhouding tussen het totaal aantal beschikbare uren en het totaal van verhuurde uren wordt aangeduid als de bezettingsgraad. In 's-Hertogenbosch hanteert men ook deze tijden en geeft men bovendien aan dat men de capaciteit van een voorziening berekent aan de hand van weekenden, schoolvakanties en vrije dagen. In de gemeente Eindhoven stelt men ten doel dat sportaccommodaties voor een bepaald percentage van de bepaalde capaciteit van 12 uur worden verhuurd. Voor gymzalen is dit 77 procent, voor sporthallen 72 procent. De gemeente Eindhoven houdt bij in hoeverre deze target gehaald wordt.

Omdat de berekeningswijze voor de bezettingsgraden van de gemeenten van elkaar verschillen, is besloten om een richtlijn te bepalen op basis waarvan de bezettingsgraden moeten worden berekend. Hierbij is uitgegaan van 14 uur verhuurbare tijd per dag voor 40 weken per jaar (=100%) en dat alle vormen van verhuur binnen die 14 uur meetellen voor de bezetting, maar dat de schoonmaak niet tot die 14 uur gerekend mag worden. Dit geldt voor zeven dagen per week en veertig weken per jaar. Op basis van deze richtlijn zijn de bezettingsgraden voor de binnensportaccommodaties (gymzalen, sportzalen en sporthallen) berekend (zie tabel 3.7).

Tabel 3.7 Bezettingsgraad van binnensportaccommodaties in procenten van maximale capaciteit naar gemeente

	Gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Binnensportaccommodaties	56	45	55	52

Eindhoven kent een lagere bezettingsgraad voor haar binnensportaccommodaties dan 's-Hertogenbosch, Breda en Tilburg. Gemiddeld genomen wordt maar de helft van de maximale capaciteit van de binnensport benut. Hier speelt mogelijk het ruime aanbod van sporthallen en sportzalen van derden een rol. Het kan zijn dat de gemeente door dit grote externe aanbod moeite heeft haar eigen zalen vol te krijgen. Dit roept overigens wel de vraag op of Eindhoven in dit geval het aanbieden van binnensportruimte niet vaker aan de markt over zou moeten laten en zelf minder sporthallen zou moeten exploiteren.

Voor de buitensportaccommodaties en zwembaden kennen de gemeenten geen systeem van bezettingsgraden, maar voor de buitensport worden wel capaciteitsberekeningen gemaakt. We gaan in dit rapport niet nader in op deze capaciteitsberekeningen voor de buitensport. Er wordt nog wel nader gekeken naar de opbrengsten per veld of accommodatie. Deze gegevens zijn terug te vinden in hoofdstuk 6 (accommodatiekosten).

3.4 Conclusie

Eindhoven heeft de meeste voorzieningen in absolute zin, maar wanneer wordt gekeken naar aantal gemeentelijke voorzieningen per 10.000 inwoners dan kent 's-Hertogenbosch de meeste voorzieningen. Met uitzondering van het zwemwater, want Eindhoven maakt haar reputatie als zwemstad meer dan waar, met een bovengemiddelde hoeveelheid wedstrijdzwemwater voor haar verenigingen. De relatief veel aanwezige sportruimte en tevens nog relatief nieuwe voorzieningen in 's-Hertogenbosch worden in vergelijking met de andere gemeenten goed benut. 's-Hertogenbosch noteert een vergelijkbare bezettingsgraad als Breda en Tilburg, die duidelijk minder sportruimte per inwoner te vullen hebben. Al dient gezegd dat alle gemeenten maar ongeveer de helft van de maximale capaciteit van de binnensport benutten. De bezettingsgraden die Breda, 's-Hertogenbosch en Tilburg weten te realiseren, liggen hoger dan in Eindhoven. Het grote aanbod van sporthallen van derden en de lagere bezettingsgraad in Eindhoven bieden aanknopingspunten om bij de binnensport meer aan de markt over te laten. Overigens was bij gemeenten oorspronkelijk sprake van verschillende standaarden voor de berekening van bezettingsgraden. Op basis van een nieuwe standaard is gekomen tot een vergelijkbare berekening van de bezettingsgraad bij de gemeenten.

De minste sportruimte is aanwezig in Tilburg, al is dit bij de buitensport deels het gevolg van de privatisering van hockey, waardoor deze velden geen onderdeel waren van de berekening. Ondanks de mindere hoeveelheid sportruimte zijn de inwoners van Tilburg tevreden met de sportvoorzieningen die hen geboden worden. Opmerkelijk is dat alleen in 's-Hertogenbosch wat meer kritische geluiden over de sportvoorzieningen naar voren komen in de gehouden onderzoeken, terwijl deze gemeente cijfermatig het beste aanbod in sportvoorzieningen lijkt te bieden aan de burger. Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat deze onderzoeken tussen gemeenten niet vergelijkbaar zijn vanwege de verschillende wijzen waarop de tevredenheid over sportaccommodaties wordt gemeten in de vier gemeenten.

4. Tarieven

Veelal werken gemeenten met historisch gegroeide tariefstelsels. Daarmee zijn niet alle gebruikers (verenigingen) even gelukkig. De ene sporttak is hiermee goedkoper uit bij de huur van een sportaccommodatie dan een andere sporttak. Binnen de gemeenten zijn de tarieven dan ook regelmatig onderwerp van gesprek. Maar de tarieven kunnen ook een belangrijk sturingsinstrument vormen voor het sportbeleid, of worden in tijden van bezuinigingen benut om door middel van tariefsverhogingen extra middelen te genereren. In dit hoofdstuk gaan we in op de grondslagen van het tariefstelsel en geven we een overzicht van de gehanteerde tarieven per gemeente per accommodatie en wat wel en niet onderdeel uitmaakt van het tarief.

4.1 Grondslagen voor tarieven

Breda

Tarifering vormt voor de gemeente Breda een middel bij het voeren van een sportbeleid. Door middel van het variëren in de hoogte van de tarieven tracht de gemeente selectief activiteiten te stimuleren. Het karakter van het geheel van tarieven (tarievenstelsel/systeem) blijft dat van een indirect subsidie-instrument. Doordat de tarieven bewust lager worden gehouden dan de kostprijs van de sportaccommodatie, probeert de gemeente sportbeoefening door zoveel mogelijk mensen aan te moedigen. Vaststelling van het gebruikstarief is dan ook niet alleen een zaak van bedrijfseconomische factoren, ook beleidsafwegingen spelen een voorname rol.

Eindhoven

In de jaren 80/90 werden de tarieven gebaseerd op kostprijscalculaties. Op enig moment is deze systematiek losgelaten en sindsdien worden de tarieven jaarlijks geïndexeerd op basis van CBS indexcijfers. Voor de kunstgrasvelden is in 2006 afgesproken dat deze een hoger tarief kennen dan de grasvelden. Hierbij is vastgesteld dat een kunstgrasveld dezelfde capaciteit heeft van een wedstrijdveld en een trainingsveld. De prijs van een kunstgrasveld is hierdoor vastgesteld op de optelling van de prijs van een wedstrijdveld en een trainingsveld.

's-Hertogenbosch

Tarieven zijn historisch gegroeid en zijn niet gebaseerd op werkelijke kosten. Wel worden ze jaarlijks verhoogd conform een per raadsbesluit bepaalde consumentenindex. Recentelijk is bepaald hoeveel de huurlasten zijn van een kunstgrasveld. Hierbij is wel gekeken naar de kosten van dit veld, maar dit is niet verdisconteerd in de huurlasten. Daarvoor is gekeken naar de mogelijkheden die een kunstgrasveld biedt ten opzichte van een natuurgrasveld. Deze zijn gezet op factor drie, waardoor ook de huursom van een kunstgrasveld ten opzichte van een natuurgrasveld ook exact drie maal zo groot is.

Tilburg

Gemeente Tilburg heeft een historisch gegroeid tariefstelsel, maar is voornemens om hier verandering in te brengen. Op dit moment wordt een tarief per uur gehanteerd en wordt bij de binnensport onderscheid gemaakt tussen de sporttakken die in de sporthal worden beoefend. In de discussie rondom een nieuw tariefstelsel wordt bezien of deze opzet gehandhaafd blijft. De subsidie en tarievenvergelijking die nu voor de Brabantse steden in dit rapport wordt uitgewerkt zal worden gebruikt in de discussie over een aangepast tarievenstelsel.

4.2 Differentiatie

In veel gemeenten is sprake van differentiëring in tarieven voor gebruik van sportaccommodaties. Maar hoe ziet deze differentiatie er nu uit bij de vier gemeenten? Sportverenigingen bevinden zich zonder uitzondering in alle vier de gemeenten in de goedkoopste schaal. De meerprijs voor andere partijen verschilt echter wel sterk per gemeente. Omdat in de vier gemeenten op verschillende zaken de huurtarieven differentiëren, is per onderdeel een overzicht gegeven op welke gronden men bepaalde extra kosten of kortingen rekent voor de verhuur van een gemeentelijke sportaccommodatie.

Gebruiker

In alle gemeenten is de incidentele huur van een binnen- of buitensportaccommodatie als basistarief gesteld. Tabel 4.1 beschrijft op basis van welke voorwaarden korting wordt gegeven aan huurders. Hierbij is uitgegaan van de basistarievenlijst van gemeenten waarbij nog geen aandacht is voor verschillen tussen gemeenten in wát voor deze tarieven wordt verkregen.

Tabel 4.1 Overzicht seizoens- en doelgroepenkortingen op huurtarieven per gemeente

Soort tarief	Buitensport		Soort tarief	Binnensport	
	Doelgroep	Index		Doelgroep	Index
Breda					
Basistarief	incidentele huurders	100	incidentele huur	Verenigingen/ non profit	100
Seizoenstarief	verenigingen	36	vaste seizoenhuurders	verenigingen	64
			incidentele huur	commercieel	223
Eindhoven³					
Basistarief	incidentele huurders	100	incidentele huur	verenigingen	100
Seizoenstarief	Vereniging	50	vaste seizoenhuurders	verenigingen	91
			incidentele huur	scholen	224
's-Hertogenbosch⁴					
Basistarief	incidentele huurders	100	incidentele huur	divers	100
Seizoenstarief	verenigingen	33	vaste seizoenshuur	divers	93
Tilburg					
basistarief	incidentele huurders	100	incidentele huur	divers	100
Seizoenstarief	verenigingen	90	vaste seizoenshuur	divers	100

³ Cijfers betreffen de korting op 'grasspeelvelden'

⁴ Berekening op basis van 'atletiekaccommodatie - 544 uur per jaar'

Alle gemeenten kennen een korting toe wanneer een accommodatie voor een volledig seizoen gehuurd wordt. Met name bij de buitensportaccommodaties kunnen deze kortingen hoog oplopen. Zo betalen verenigingen die een veld in 's-Hertogenbosch of Breda huren voor een heel jaar slechts een derde van het basistarief. In Eindhoven betalen verenigingen de helft van het basistarief terwijl in Tilburg seizoenhuurders 90 procent van het basistarief betalen. De kortingen voor de seizoensuur van binnensportaccommodaties zijn een stuk lager in alle gemeenten. Breda verleent de meeste korting aan de seizoenshuurders door 64 procent van het basistarief te rekenen. Eindhoven en Den Bosch hanteren respectievelijk 91 en 93 procent van het basistarief door, terwijl in Tilburg bij de binnensport geen onderscheid wordt gemaakt tussen incidentele huurders en seizoenhuurders.

4.3 Uitsplitsing naar accommodatiesoort

4.3.1 Buitensport

De tariefstructuur voor de huur van sportvelden over een geheel seizoen lopen sterk uiteen tussen de verschillende gemeenten. Bij de vergelijking van de buitensport is gekeken naar de grote buitensporten voetbal en hockey. Tennis, eveneens een grote buitensport, is buiten beschouwing gelaten omdat alleen de gemeente Eindhoven het grootste deel van de tennisbanen in eigen beheer heeft.

Eindhoven kent als enige geen structuur die gebaseerd is op het aantal uren dat een vereniging het veld gebruikt. In de andere gemeenten kijkt men wel naar de uren die de vereniging gebruik maakt van het veld. Daar wordt het tarief per uur per seizoen gebruikt om de totale huurkosten te berekenen. In de huurkostenberekeningen die voor de tabellen in deze paragraaf zijn toegepast, zijn we uitgegaan van een gebruik van tien uur per week door verenigingen. Op basis van de gegevens van de gemeenten is gebleken dat een sportveld gemiddeld genomen tien uur per week wordt gebruikt.

In tabellen 4.2 tot en met 4.4 staan de tarieven voor de kale veldhuur. De inhoud van de huursom kan tussen de gemeenten sterk verschillen. Het is daarom belangrijk om de bedragen als hoog of laag te zien en niet als duur of goedkoop. Zie paragraaf 4.4 voor een overzicht van de zaken die de huursom van een veld per jaar behelzen per gemeente.

Tabel 4.2 Huursom voetbalvelden (gras) per jaar bij seizoenshuur

	Tarief
Breda*	€ 3.818,10
Eindhoven	€ 2.949,00
's-Hertogenbosch	€ 2.101,68
Tilburg**	€ 4.336,00

* Alleen in Breda is tarief inclusief klein onderhoud.

** In Tilburg uitgegaan van 10 uur per week exclusief vergoeding derden gebruik, maar wel inclusief vergoeding voor speelklaar maken door vereniging.

Tabel 4.3 Huursom voetbalvelden (kunstgras) per jaar bij seizoenshuur

	Tarief
Breda*	€ 4.878,90
Eindhoven	€ 6.149,00
's-Hertogenbosch	€ 6.149,04
Tilburg**	€ 14.336,00

* Alleen in Breda is tarief inclusief klein onderhoud.

** In Tilburg uitgegaan van seizoenshuur exclusief vergoeding derden gebruik, maar wel inclusief vergoeding voor speelklaar maken door vereniging.

Over het algemeen zijn de prijzen voor kunstgrasvelden hoger dan voor natuurgrasvelden. Tilburg vormt een uitzondering door niet te differentiëren op de huursom, maar een éénmalige extra bijdrage van 10.000 euro per seizoen te vragen voor het gebruik van een kunstgrasveld. De huur van het veld per uur per seizoen is verder gelijk. Tilburg kent een hoger huurbedrag voor zowel de gras als de kunstgras voetbalvelden dan andere gemeenten. In 's-Hertogenbosch zijn de kosten voor de grasvelden voor voetbal lager dan in de andere gemeenten. De tarieven in Breda zijn bij voetbalkunstgras lager dan in de andere gemeenten (zie tabel 4.3). Opvallend is wel dat in Breda daarbij drie kleedkamers (of twee kleedkamers en lockers) per kunstgrasveld wordt geleverd, terwijl bij de andere gemeenten wordt uitgegaan van twee kleedkamers per veld.

Tabel 4.4 Huursom hockeyvelden (kunstgras) per jaar bij seizoenshuur

	Tarief
Breda*	€ 4.878,90
Eindhoven	€ 4.532,00
's-Hertogenbosch	€ 6.305,04
Tilburg	geen hockeyvelden in beheer gemeente

* Alleen in Breda is tarief inclusief klein onderhoud.

De huursommen voor hockeyvelden zijn in Breda en Eindhoven van een vergelijkbare omvang. In 's-Hertogenbosch wordt een hoger bedrag gevraagd voor de huur van hockeyvelden.

4.3.2 Binnensport

Voor de vergelijking van tarieven voor de binnensport hebben we aandacht voor de gymzalen en de sporthallen. Deze voorzieningen kennen, in tegenstelling tot sportzalen, eenduidige afmetingen waardoor het goed mogelijk is om de tarieven hiervoor naast elkaar te zetten. De tarieven voor de gymzalen zijn in tabel 4.5 weergegeven op basis van de standaard afmetingen van een gymzaal. In een aantal gemeenten wordt namelijk gedifferentieerd in hoogte van tarief naar gelang meer vierkante meters geboden worden. Zo geldt in Breda dat de tarieven bij de grotere gymzalen naar rato van het extra speelvloeroppervlak worden verhoogd. Ook de gemeente Tilburg kent bij de binnensport een verschil op basis van grootte van de sportvloer, maar daar gaat het vooral om de grotere sporthallen die in de gemeente aanwezig zijn. De grotere sporthallen hebben een hoger tarief per uur omdat daar van meer sportvelden gebruik gemaakt kan worden.

Tabel 4.5 Verhuur gymnastieklokalen, bedragen in euro's per uur (inclusief btw)

	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
	2010	2010-2011	2010	2011/2012
Seizoenhuur per klokuur	13,90	13,99	14,40	14,10

Een gymzaal is in de vier Brabantse gemeenten voor ongeveer 14 euro per uur te huren op seizoensbasis. 's-Hertogenbosch is met €14,40 per uur het hoogst geprijsd en Breda met 13,90 euro het laagst geprijsd.

Tabel 4.6 Verhuur sporthal, bedragen in euro's per uur (inclusief btw)

	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Sporthal	€ 48,65	€ 40,26	€ 32,20	€ 59,25

Bij de verhuurprijzen voor sporthallen is het verschil tussen de gemeenten groter. Hierbij heeft 's-Hertogenbosch het laagste tarief voor een sporthal (€32,20) en Tilburg het hoogste tarief (€59,25). Ondanks de verschillen in de tarieven voor de sporthallen tussen de gemeenten, zijn er weinig verschillen in hetgeen bij de prijs is inbegrepen. Voor alle gemeenten geldt dat de materialen, met uitzondering van ballen en gebruik van kleedkamers, bij de prijs zijn inbegrepen.

4.4 Onderdeel huursom buitensport

Bij het huurtarief van bepaalde accommodaties zijn veelal een aantal zaken inbegrepen. Wanneer een buitensportaccommodatie gehuurd wordt, dan huurt men in alle gemeenten ook de bijbehorende hardware. Hiertoe behoren onder andere doelen, ballenvangers en andere 'hardware'. Wat hier niet toe behoort zijn sneller slijtende sportmaterialen zoals doelnetten, startblokken en korven. Deze kleine hardware is in alle gemeenten voor rekening van de vereniging.

In alle gemeenten is het grootonderhoud onderdeel van de huursom. Het kleinere onderhoud is ook in Breda en Tilburg inbegrepen. In Eindhoven is het kleinere onderhoud niet in de huurprijs inbegrepen maar maken een aantal verenigingen tegen een symbolisch bedrag gebruik van sociale werkvoorziening die dit voor de vereniging uitvoert.

In alle gemeenten is bij de huur van een natuurgrasveld ook de huur van twee kleedkamers inbegrepen. De verlichting is alleen in Eindhoven onderdeel van de huursom. Het gaat hierbij alleen om de lichtmasten en niet om de energierekening. Die is, evenals de gas- en watervoorziening, voor rekening van de huurder. Zie tabel 4.7 voor een overzicht van huursomonderdelen per gemeente.

Tabel 4.7 Matrix van onderdelen huursom⁵ per gemeente voor natuurgrasvelden

	gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Grootonderhoud	ja	ja	ja	ja
Kleinonderhoud/speelklaar maken	ja	nee	nee	nee
Afschrijving op grond	ja	nee	nee	nee
Kleedkamers	2	2	2	2
Verlichting	nee	ja	nee	nee
Kantine	nee	nee	nee	nee
Toeschouwervoorziening	nee	nee	nee	ja
Grote hardware (doelen, ballenvangers)	ja	ja	ja	ja
Kleine hardware (doelnetten, startblokken, korven)	nee	nee	nee	nee
Energiekosten	nee	nee	nee	nee
Watervoorziening	Ja	nee	nee	nee
Gasvoorziening	nee	nee	nee	nee
inkomsten verhuur derdengebruik	voor gemeente ⁶	voor gemeente	Beide ⁷	Voor vereniging

Mogelijkheden verhuurder

Wanneer een vereniging in 's-Hertogenbosch of in Tilburg de gehuurde velden wil verhuren aan derden dan bestaat deze mogelijkheid. De verhuur van de accommodatie loopt via de gemeente. Aan het eind van het jaar stort de gemeente de huurgelden terug aan de vereniging die de accommodatie dat jaar huurde van de gemeente. In 2010 was dit in totaal 3.400 euro. In de gemeente Eindhoven en Breda kunnen de velden ook aan derden verhuurd worden. De verhuur wordt door de gemeente gedaan en de opbrengst hiervan is ook voor de gemeente zelf.

4.5 Conclusie

Geen van de gemeenten hanteert een kostprijsgeoriënteerd tariefstelsel. Alle gemeenten kennen een historisch gegroeid tariefstelsel. In Eindhoven is in de jaren 80/90 nog wel gebruik gemaakt van een kostprijsgeoriënteerd tariefstelsel, maar daar is nu geen sprake meer van. Gemeenten

⁵ Huursom zoals deze beschreven staat in paragraaf 4.3.1

⁶ Verenigingen ontvangen een compensatie voor elektriciteit en gas bij verhuur door de gemeente aan derden.

⁷ 30 procent van de inkomsten uit verhuur aan derde is voor de vereniging. Het overige bedrag komt ten goede van de gemeente.

hanteren allemaal een sociaal tariefstelsel voor verenigingen die als vaste seizoensgebruikers een accommodatie huren. De korting is bij buitensportvelden groter dan bij de sporthallen en sportzalen. Bij de buitensport betalen verenigingen in 's-Hertogenbosch en Breda maar een derde van het basistarief, terwijl bij de binnensport in Breda tweederde van het basistarief moet worden betaald en zelfs 90 tot 100 procent van het basistarief in de andere gemeenten. Tilburg verleent de minste korting op het basistarief door voor de buitensport 90 procent van het basistarief te rekenen voor seizoenhuurders en geen korting te verlenen bij de binnensport. Bij een aantal gemeenten kunnen verenigingen korting op de basishuur verdienen door de velden zelf speelklaar te maken of door de velden te verhuren aan derden. Hiermee valt de werkelijke huur op seizoensbasis lager uit dan het gepresenteerde basistarief voor verenigingen. Hoewel hier niet massaal gebruik van wordt gemaakt, is het hierdoor wel moeilijker om te komen tot een overzicht van de werkelijke kosten voor verenigingen in de verschillende gemeenten. Uitgaande van de algemene deler, waarbij verenigingen betalen voor het kleine onderhoud, hebben we toch verschillen in tarieven kunnen ontdekken. Bij de binnensport sprong Tilburg eruit als hoger geprijsde gemeente. In 's-Hertogenbosch daarentegen was een lagere prijsstelling te noteren bij de voetbalvelden en sporthallen maar een licht hogere prijsstelling bij de gymzalen en hockeyvelden. Breda springt er vooral positief uit met lagere tarieven voor de kunstgrasvelden voor voetbal en hockey. Terwijl ook Eindhoven hockeyvelden tegen een laag tarief aanbiedt.

Een vergelijking van de tarieven voor de buitensport blijft overigens lastig in deze algemene termen, omdat er verschil zit in hetgeen dat voor de tarieven wordt geboden. Bij de buitensport valt op dat in Eindhoven de tarieven inclusief lichtmasten zijn, terwijl in de andere gemeenten geen lichtmasten in de tarieven zijn opgenomen. In Breda zijn daarentegen de waterlasten opgenomen in de tarieven, terwijl in andere gemeenten aanvullend een rekening hiervoor is te verwachten. Tevens maakt Breda de velden speelklaar voor de vereniging. In de andere gemeenten is dit een taak voor de vereniging zelf. Tilburg onderscheidt zich van de andere gemeenten door ook de toeschouwervoorzieningen in de verhuurprijs op te nemen.

Op basis van deze vergelijking blijft het moeilijk om te concluderen welke gemeente voor een vereniging goedkoper is in de verhuur van accommodaties. Meer inzicht in de accommodatiekosten voor verenigingen in de gemeenten is hiervoor gewenst. In hoofdstuk zeven zal op basis van enkele voorbeeldverenigingen een doorberekening worden gemaakt van de werkelijke kosten in de vier verschillende gemeenten.

5. Subsidies

Naast de indirecte subsidies door middel van sociale tarifiering, hanteren gemeenten ook directe subsidies. In dit hoofdstuk richten we ons vooral op de subsidies die direct ten goede komen aan de vereniging en zijn gekoppeld aan bepaalde doelgroepen en subsidievoorwaarden.

5.1 Doelgroep subsidies

De omvang van de subsidie is tussen de gemeenten zeer verschillend. Ter voorbeeld: het budget voor jeugdleden is in 's-Hertogenbosch en Tilburg meer dan twee keer zo groot als de subsidie in Breda, terwijl Eindhoven geen directe subsidie verstrekt aan sportverenigingen gekoppeld aan doelgroepen (zie tabel 5.1).

In de gemeente Breda bestaat de mogelijkheid voor verenigingen om per jeugdlid subsidie aan te vragen. Dit betreft 7,- euro per jeugdlid en is bedoeld om het sporten onder jeugdigen te stimuleren. Voor leden met een beperking geldt zelfs dat de vereniging 35,- euro ontvangt. In Eindhoven verstrekt de gemeente geen subsidies om bepaalde doelgroepen meer aan het sporten te krijgen. In 's-Hertogenbosch is dit wel het geval. Daar kan een aanvrager tot 900,- euro ontvangen voor het organiseren van activiteiten om te komen tot sportparticipatie voor mensen die normaal gesproken niet of in mindere mate aan sport doen. Sportverenigingen ontvangen ook automatisch subsidie van de gemeente 's-Hertogenbosch voor jeugdleden. Het totaalbedrag van deze subsidiepot verdeelt de gemeente over alle jeugdleden. Het aantal jeugdleden van zaalsportverenigingen vermenigvuldigt men met factor 1,6. In 2010 kwam dit neer op een uitbetaling aan de verenigingen van gemiddeld 14,61 euro per jeugdlid. Verenigingen in de gemeente Tilburg kunnen ook aanspraak maken op een subsidie ter stimulering van de sport. Deze subsidie heeft tot doel jeugdigen, ouderen en personen met een beperking aan het sporten te krijgen. Er is geen standaard voor het uit te geven bedrag, daarnaast is er ook geen maximum per aanvraag. In tabel 5.1 staat een overzicht van subsidies voor doelgroepen naar gemeente beschreven.

Tabel 5.1 Overzicht subsidies per gemeente voor doelgroepen sportverenigingen (bedragen in euro's)

	gemeentelijk subsidieplafond	Maximaal bedrag per aanvraag	doelgroep
Breda	122.000,-	7,- per lid 35,- per lid	jongeren sporters met een beperking huurkorting zwemverenigingen
Eindhoven	nvt	nvt	nvt
's-Hertogenbosch	300.000	geen	jeugdleden verenigingen ijs- en zwemverenigingen naar rato van jeugdleden
Tilburg	42.829,- 299.224,-	geen	jeugd, ouderen, mensen met een beperking

In Eindhoven krijgt de gemeente weinig tot geen klachten over subsidies. In 's-Hertogenbosch is uit een onderzoek gebleken dat de tevredenheid over subsidies laag is (rapportcijfer: 5,4). In Tilburg wordt aangegeven dat de verenigingen de subsidies absoluut niet kwijt willen. Ze zien graag een uitbreiding van de subsidies met minder strakke voorwaarden (papierwerk) zodat de overhead kan worden verminderd.

5.2 Faciliteiten

In veel gevallen zijn facilitaire zaken benodigd om tot het beoefenen van sporten te komen. Hierbij valt te denken aan voorzieningen zoals speelruimtes, maar ook aan kleedkamers en scoreborden. Dit is slechts een gedeelte van de faciliteiten waar de sporter beroep op doet. Er zijn ook bestuursleden, scheidsrechters en technisch kader nodig. Dit beschouwen we als facilitaire *software*. Alle gemeenten hebben een vorm van subsidie waarmee investeringen in deze facilitaire *software* gedekt kunnen worden.

Breda kent een investeringssubsidie. Deze is bedoeld voor verenigingen die zaken rond de accommodatie willen aanpakken die niet altijd direct met de sport te maken hebben, maar wel met het functioneren van de vereniging. Voorbeelden hiervan zijn: kantine, instructielokaal, bestuurskamers en invalidentoiletten. De gemeenten gebruiken de post 'bestuurlijke apparaatskosten' om verenigingen te ondersteunen op het gebied van bestuur en organisatie en de kosten die daarbij gemaakt worden. De gemeente Eindhoven heeft net als de gemeente Tilburg een subsidiemogelijkheid voor het opleiden van sporttechnisch kader. Dit betreft kaderleden die op vrijwillige basis actief zijn voor de vereniging. De criteria in Eindhoven zijn dat er per persoon 136,13 euro gesubsidieerd wordt. Dit geldt voor maximaal twintig leden per vereniging. In Tilburg vergoedt de gemeente vijftig procent van de opleidingskosten tot een maximum van 500,- euro per persoon en tot 1.250,- euro per vereniging. In Breda kan subsidie verkregen worden voor algemene opleidingen van vrijwilligers (BHV, Sociale Hygiëne, Jeugd EHBO, e.d.).

5.3 Evenementen

Indien er een subsidie aanwezig is voor het organiseren van sportevenementen, dan gaat dit uitsluitend via de vereniging. Alle gemeenten kiezen voor deze weg. Tilburg maakt daarbij onderscheid tussen kleine en (middel)grote sportevenementen. Eindhoven stimuleert niet het evenement als zodanig, maar stelt een subsidie ter beschikking voor de uit te reiken bekens en prijzen. In Breda worden alleen breedtesportevenementen gesubsidieerd, wanneer 80% van de deelnemers uit Breda komt.

5.4 Conclusie

Met uitzondering van Eindhoven kiezen de gemeenten voor een jeugdlijdsubsidie om de sportdeelname te stimuleren. Tilburg heeft als enige ook aandacht voor ouderen, terwijl Tilburg en Breda zich onderscheiden door ook een subsidie te verstrekken voor sporters met een beperking binnen de vereniging. 's-Hertogenbosch geeft een extra jeugdlijdsubsidie als de leden lid zijn van een zwem- of ijsvereniging omdat de tarieven voor deze voorzieningen hoger

liggen. Breda werkt met een huurkorting voor zwemverenigingen die actief zijn in de gemeentelijke zwembaden.

Naast een groot verschil in omvang van de subsidies is ook de vorm waarin men deze verstrekt zeer verschillend. In 's-Hertogenbosch is de grootte van het subsidieplafond leidend in het verstrekken van de subsidies. Ze verdelen het volledige budget onder alle aanvragers. In Breda worden de aanvragen beoordeeld en gehonoreerd tot het plafond bereikt is. Breda heeft op haar beurt juist een maximaal bedrag per jeugdlid c.q. lid met een beperking.

Interessant is verder om te constateren dat Tilburg hoge tarieven kent bij de binnensport maar lijkt dit te compenseren met een relatief groot subsidiebudget dat ten goede komt aan de sportverenigingen.

De subsidie wordt overigens maar beperkt ingezet als stimuleringsinstrument. De subsidies zijn vooral vaste vergoedingen voor leden van verenigingen. Daarbij is het onduidelijk in hoeverre ook daadwerkelijk actieve ledenwerving plaatsvindt voor de benoemde doelgroepen of dat deze groepen korting krijgen op de contributie vanwege de subsidie van de gemeente. De indruk wordt gewekt dat de verstrekte subsidies in de meeste gevallen een inkomstenbron voor verenigingen vormen zonder dat zij deze gelden specifiek benutten voor extra stimuleringsactiviteiten of contributiekortingen voor specifieke doelgroepen.

6. Accommodatiekosten

Tegenwoordig ontvangt het merendeel van de sportverenigingen, in het kader van de door gemeenten gewenste bevordering van sportdeelname, directe subsidie. Daarnaast worden de vergoedingen, die bij sportverenigingen in rekening worden gebracht voor het gebruik van gemeentelijke accommodaties, bewust laagdrempelig gehouden. Om een dergelijke laagdrempelige toegang tot sportaccommodaties te waarborgen, is er veelal geen sprake van volledig kostprijsdekkende tarieven, maar wordt (al dan niet op basis van een vooraf vastgesteld percentage) voor de verschillende accommodaties en accommodatietypen slechts een bepaald gedeelte van de werkelijke kosten doorbelast aan de eindgebruikers. Hierdoor is er sprake van een niet-kostendekkende accommodatie-exploitatie die aanvullend door gemeenten wordt gefinancierd. Deze financiering kan worden getypeerd als een vorm van indirecte subsidie.

Om nader inzicht te kunnen verschaffen in de mate waarin de verschillende gemeenten de sport in de stad indirect subsidiëren, is het van belang dat de werkelijke (actuele) kosten van de vastgoedexploitatie van de gemeentelijke sportaccommodaties en haar gebruikers in kaart worden gebracht. Resultaat is een overzicht van de kostenstructuur voor de gemeente met betrekking tot de verschillende gemeentelijke accommodatietypen (dus accommodaties die bij de gemeente in eigendom zijn). Op basis van deze kostenstructuur kunnen vervolgens ook per accommodatietype de dekkingspercentages (de mate waarin de lasten worden afgedekt door de opbrengsten) in beeld worden gebracht. In dit hoofdstuk is aandacht voor de exploitatiekenmerken en de hieraan gerelateerde dekkingspercentages van de gemeentelijke accommodaties.

6.1 Kostenstructuur van sportaccommodaties

De kosten die een gemeente maakt om het sportaccommodatieaanbod in haar gemeente in stand te houden, kunnen nader worden onderverdeeld in een aantal groepen. Deze groepen worden, al dan niet nader uitgesplitst in dekkingspercentages, vrijwel zonder uitzondering teruggevonden in de gemeentelijke begrotingen ten aanzien van sport en sportaccommodaties. Het betreft de kostenposten:

- Onderhoudskosten;
- Kapitaallasten;
- Exploitatielasten;
- Personele lasten;

Daarnaast zijn de directe subsidies die door gemeente worden verstrekt een uitgavenpost voor de gemeente. Omdat die directe subsidies niet rechtstreeks van invloed zijn op de vastgoedexploitatie van sportaccommodaties, zijn ze in voorliggend hoofdstuk buiten beschouwing gelaten. Deze directe subsidies zijn in het vorige hoofdstuk aan de orde geweest.

6.2 Exploitatiekenmerken nader beschouwd

6.2.1 Onderhoudskosten

De onderhoudskosten vormen een belangrijk deel van de totale kostprijs van sportaccommodaties. Hierbij dient onderscheid te worden gemaakt in onderhoudskosten voor binnen- en buitensportaccommodaties. Voor de binnensportaccommodaties bestaan de onderhoudskosten uit het klein dagelijks onderhoud en het planmatig te verrichten groot onderhoud. Deze worden doorgaans op basis van meerjarenonderhoudsplannen (MOP's) bepaald.

Voor de buitensportaccommodaties kunnen kosten, die zijn gemoeid met onderhoud en instandhouding van de velden (met toebehoren), de gemeentelijke opstallen (meestal alleen de kleedaccommodaties) en het omliggende terrein, tot de onderhoudskosten worden gerekend. Uitgaande van de gemeentelijke eigendommen en bijbehorende zorgplicht kunnen in veel gevallen de navolgende kosten tot de onderhoudskosten voor de buitensportaccommodaties worden gerekend:

- onderhoud velden (excl. reguliere speelschade);
- randgroen;
- verharding;
- hekwerk;
- doelen;
- ballenvangers;
- verlichting;
- dug-outs (voor hoofdveld en kunstgrasvelden);
- kleedlokalen

Ook de onderhoudskosten voor de buitensportaccommodaties kunnen veelal worden afgeleid uit de gemeentelijke begroting en/of de meerjaren onderhoudsplannen die hiertoe zijn opgesteld.

Breda

De gemeente Breda verzorgt het groot onderhoud aan de accommodaties. Ten aanzien van de buitensportcomplexen is binnen de gemeente Breda bepaald dat de verenigingen zelf de verlichting en de dug-outs dienen aan te schaffen en te onderhouden.

Er is een MOP voor het bouwkundig onderhoud. Dotaties vinden plaats op basis van een gemiddelde over een periode van 20 jaar. Voor het civiel onderhoud en het cultuurtechnisch onderhoud is er wel een MOP maar geen vaste onderhoudsvoorziening. Voor de kosten van deze onderdelen, die dus jaarlijks kunnen fluctueren, wordt vanuit de gemeentebegroting jaarlijks de benodigde bijdrage gedoteerd.

Eindhoven

In de gemeente Eindhoven is het groot onderhoud bij de gemeente belegd, deels bij de afdeling Vastgoed én deels bij de afdeling Sport. Beide afdelingen maken gebruik van MOP's. De vergoeding voor de onderhoudswerkzaamheden is opgenomen in de tarieven. Het klein onderhoud wordt door de verenigingen zelf uitgevoerd. Dit wordt door de gemeente omschreven als het verrichten van kleine werkzaamheden als lijnen trekken en klein maaiwerk.

Een beperkt aantal buitensportverenigingen maakt gebruik van de zogenaamde Arbeidspool van ERGON medewerkers. Vanuit de sociale werkvoorziening worden deze ERGON medewerkers ingezet bij schoonmaak/belijning. Hiervoor betalen de verenigingen een symbolische bijdrage.

Gezien het feit dat de eigendom van de accommodaties is ondergebracht bij de afdeling Vastgoed, vindt er een verrekening plaats vanuit Vastgoed naar Sport voor alle kosten (waaronder onderhoud, verzekeringen, belastingen en afschrijvingen) die met het eigenaarsdeel samenhangen.

‘s-Hertogenbosch

De onderhoudskosten voor de accommodaties in ‘s-Hertogenbosch zijn gebaseerd op de onderhoudscycli die zijn vastgelegd in Planon (een facilitair gebouwenbeheersysteem). Onderhoud vindt dientengevolge plaats op basis van een MOP.

Verenigingen kunnen in beperkte mate werkzaamheden van de gemeente overnemen. Zij dienen hiertoe een begroting in te dienen waaruit blijkt tegen welk bedrag / voorwaarden zij de werkzaamheden wensen uit te voeren. Door gebruik te maken van zelfwerkzaamheid kunnen de verenigingen deze middelen eventueel efficiënter besteden. Echter, de gemeente stimuleert deze ontwikkeling niet actief, omdat hiermee ook de noodzaak tot het houden van toezicht op de door de vereniging verrichte werkzaamheden verder toeneemt.

In de gemeente ‘s-Hertogenbosch dienen de buitensportverenigingen zelf de lichtmasten en tribunes te vervangen en te onderhouden. Bij aanleg van een sportpark worden de lichtmasten over het algemeen niet door de gemeente gefaciliteerd. Alleen wanneer er een kunstgrasveld ligt maar nog geen lichtinstallatie aanwezig is, dan faciliteert de gemeente een dergelijk installatie.

Tilburg

In de gemeente Tilburg is de eigendom van de accommodaties (net als in Eindhoven) ondergebracht bij de afdeling Vastgoed. De afdeling Vastgoed draagt zorg voor het eigenaarsonderhoud op basis van een MOP. Ten behoeve van het in gebruik hebben van de sportaccommodaties wordt door Vastgoed een huurbedrag in rekening gebracht aan het Sportbedrijf. Aangezien de afdeling Vastgoed verantwoordelijk is voor grootschalige investeringen aan de sportaccommodaties kan het Sportbedrijf hier (noodgewongen) maar zeer beperkt invloed op uitoefenen. Het Sportbedrijf draagt zelf zorg voor het gebruikersonderhoud aan de accommodaties en reserveert hiervoor jaarlijks een vast bedrag.

Conclusie

De verdeling van onderhoudswerkzaamheden tussen eigenaar (de gemeente) en gebruiker (de sporter / sportvereniging) is in vrijwel alle gemeenten gelijk. Ook wordt in alle gemeenten onderhoud uitgevoerd op basis van een MOP – er ligt dus in alle gevallen een meerjarenperspectief aan ten grondslag. Op detailniveau kunnen er kleine verschillen worden geconstateerd. Zo dienen de verenigingen in de gemeenten Breda en 's Hertogenbosch zelf zorg te dragen voor onderhoud en vervanging van de lichtmasten.

Daar waar beheer en eigendom aan gemeentezijde is gesplitst (door bijvoorbeeld de eigendom onder te brengen bij een afdeling Vastgoed zoals is gebeurd in Eindhoven en Tilburg) ontstaat het risico dat er minder inzicht is in de werkelijke geldstromen die met beheer en onderhoud van

accommodaties gemoeid zijn. Ook hebben de afdelingen niet altijd een helder beeld van elkaars begrotingen en bijbehorende verantwoordelijkheden wat er toe kan leiden dat de rolverdeling ten aanzien van onderhoud, renovatie of nieuwbouw niet altijd helder is verdeeld.

Tot slot is geconstateerd dat alle gemeenten gebruik maken van het BTW-sportbesluit door het voeren van een btw-belaste exploitatie (zowel voor de binnensport als voor de buitensport). Hierdoor kan de btw op aanleg en onderhoud van accommodaties worden verrekend.

6.2.2 Kapitaallasten

Onder de kapitaallasten worden de kosten voor rente en afschrijvingen gerekend die door de gemeente worden gemaakt voor de betreffende accommodaties. De hoogte van de kapitaallasten kan sterk verschillen per accommodatietype, maar ook voor gelijksoortige accommodaties. Zo zullen de kapitaallasten voor een pas aangelegde buitensportaccommodatie of sporthal doorgaans aanmerkelijk hoger zijn dan voor een zelfde accommodatie die al een aantal jaren bestaat.

In de gemeenten worden ten aanzien van de totstandkoming van de kapitaallasten de navolgende afschrijvingstermijnen gehanteerd:

Breda:

- Gebouwen: 50 jaar
- Sportaccommodaties: 40 jaar
- Technische installaties: 20 jaar
- Losse inventaris: zeer divers en daarom moeilijk in 1 termijn te benoemen
- Grond 40 jaar (!)
- Natuurgrasvelden: toplaag 12 jaar en onderbouw 24 jaar
- Kunstgrasvelden: toplaag 10 jaar en onderbouw 20 jaar

Eindhoven:

- Gebouwen: 50 jaar
- Sporthallen: 40 jaar
- Sportparken (velden): 20 jaar
- Technische installaties: 20 jaar
- Inventaris en meubilair: 10 jaar
- Losse inventaris: zeer divers en daarom moeilijk in 1 termijn te benoemen
- Op grond wordt niet meer afgeschreven

's-Hertogenbosch:

- Gebouwen/Sportaccommodaties: 40 jaar
- Binnensport: Afschrijvingsperiode bedraagt 30 jaar
- Buitensport: grasvelden worden onderhouden incl. renovatie vanuit onderhoudsfonds waarin jaarlijks gestort wordt. Dus geen afschrijvingen
- Kunstgrasvelden: toplaag 12 jaar, onderlaag 30 jaar

Tilburg:

- Gebouwen/Sportaccommodaties: 40 jaar
- Technische installaties: 10 jaar
- Losse inventaris: zeer divers en daarom moeilijk in 1 termijn te benoemen
- Natuurgrasvelden: geen vaste afschrijving
- Kunstgrasvelden: toplaag 12,5 jaar en onderbouw 25 jaar

Conclusie

De afschrijvingstermijnen in de gemeenten ontlopen elkaar 10 jaar. Bijzonder is de afschrijving op grond die nog in de gemeente Breda wordt toegepast; in de overige gemeenten wordt dit niet of niet meer gedaan. Dit heeft gevolgen voor de kapitaallasten aangezien deze bij de gemeente Breda deels worden veroorzaakt door de afschrijvingen op de grond. Ook bijzonder is het feit dat de gemeenten 's-Hertogenbosch en Tilburg niet afschrijven op de natuurgrasvelden. Beide gemeenten nemen een jaarlijkse dotatie voor onderhoud op, zodat tijdens de exploitatieperiode in ieder geval voldoende onderhoudsmiddelen beschikbaar zijn. Ten behoeve van vervanging van onder- en bovenbouw van kunstgrasvelden wordt wel in alle gemeenten gekozen voor het opnemen van afschrijvingen.

Naast de genoemde afschrijvingstermijnen hebben de gemeenten aangegeven dat er ook diverse situaties zijn aan te duiden waarin een accommodatie is gerealiseerd met een financiering à fonds perdu, of via een financiering vanuit de grondexploitatie. In dergelijke gevallen wordt vaak nog wel een MOP opgesteld waardoor de middelen voor groot en klein onderhoud zijn gewaarborgd, maar wordt de activering c.q. afschrijving van de accommodatie niet opgenomen in de gemeentebegroting. Ook vinden er geen reserveringen plaats voor grootschalige renovatie of nieuwbouw na beëindiging van de economische levensduur. De gemeente kan hierdoor op termijn voor financiële verrassingen komen te staan. De gemeenten ondervangen dit door de vervangingsinvesteringen in het MIP (Meerjaren Investerings Plan) op te voeren en vanuit het MIP te bekostigen. Dit vormt alleen een probleem indien de gemeente onverhoopt besluit de aanvragen via het MIP niet te honoreren.

6.2.3 Exploitatielasten

De exploitatielasten, die zowel van toepassing zijn op de gemeente alsook op de gebruikers, bestaan hoofdzakelijk uit diverse algemene lasten zoals bijvoorbeeld water, energie, administratie, verzekering, belastingen, organisatiekosten, et cetera.

De meeste lasten die direct met het eindgebruik te maken hebben (zoals verbruikskosten voor water en energie) komen in vrijwel alle vier de gemeenten voor rekening van de gemeente daar waar het de binnensportaccommodaties betreft. De exploitatielasten die betrekking hebben op de buitensportaccommodaties komen daarentegen hoofdzakelijk voor rekening van de gebruikmakende sportvereniging(en). Enige uitzondering wordt gevormd door de gemeente Breda waar de kosten voor het verbruik van water op de buitensportaccommodaties niet aan de gebruikers worden doorbelast. Deze lasten worden namelijk door de gemeente Breda zelf gedragen. De exploitatielasten, die gemoeid zijn met het in eigendom hebben van accommodaties (zoals belastingen, verzekeringen en administratiekosten), zijn in onderhavige

situatie in alle gevallen voor rekening van de gemeente, aangezien zij over de eigendom van de binnen- en buitensportaccommodaties beschikken.

6.2.4 Personeelslasten

De laatste post die als component tot de gemeentelijke kostprijs kan worden gerekend betreft de post personeelslasten. Bij het beheer en de exploitatie van sportaccommodaties kennen de personele lasten veelal zowel een directe als een indirecte component:

- Directe personele lasten worden gemaakt door medewerkers die volledig en rechtstreeks werkzaam zijn voor een bepaalde accommodatie. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een beheerder van een sporthal of kassapersoneel van een sportcentrum.
- Indirecte personeelslasten worden gevormd door (ambtelijke) inzet die weliswaar wordt gepleegd ten behoeve van sportaccommodaties maar niet rechtstreeks door medewerkers van de betreffende accommodaties. Omdat de omvang van deze inzet doorgaans moeilijk te bepalen is, worden de indirecte personele lasten vaak als een totaalbedrag op de begroting opgenomen van de afdeling die voor de sport(accommodaties) verantwoordelijk is.

De gemeentelijke buitensportaccommodaties hebben in de praktijk veelal te maken met indirecte personele lasten uit hoofde van de faciliterende inzet vanuit de ambtelijke organisatie. In sommige gevallen worden ook de kosten voor onderhoud aan opstallen en groenonderhoud meegenomen. Voor binnensportaccommodaties gelden daarnaast ook directe personeelskosten door medewerkers die werkzaam zijn voor c.q. in deze accommodaties. Indien de opbouw en toewijzing van de personele kosten het toelaat en de onderverdeling tussen binnensport en buitensport voldoende inzichtelijk is, verdient het aanbeveling om beide kostenposten mee te nemen. In een dergelijk geval kunnen zowel de indirecte personeelskosten voor de buitensportaccommodaties als de personeelslasten voor de binnensportaccommodaties tot de kostprijs worden gerekend.

Tot slot kunnen binnen de totale gemeentelijke begroting, maar in sommige gevallen middels doorbelasting ook per gemeentelijke afdeling, nog gemeentelijke overheadkosten worden teruggevonden (“de auto van de burgemeester”). Waar mogelijk zijn deze kosten zoveel mogelijk buiten beschouwing gelaten aangezien ze niet direct gerelateerd zijn aan sport.

Breda

In Breda zijn de personeelskosten (zowel overhead als onderhoudspersoneel & sporthalbeheerders) nog niet nader te specificeren naar accommodaties /complexen. De personeelslasten worden namelijk als totale post geboekt. Hierdoor kan vooralsnog geen nader onderscheid worden gemaakt naar een onderverdeling van personele lasten per accommodatie. Wel is door de afdeling Sport- en Welzijnsaccommodaties (of door de gemeente Breda) aangegeven dat circa 50% van de werknemers zich bezig houdt met beheer & exploitatie van de binnensportaccommodaties en nog eens 50% verantwoordelijk is voor de buitensportaccommodaties.

Eindhoven

Binnen de afdeling Vastgoed in Eindhoven (waar de eigendom van de sportaccommodaties is ondergebracht) worden geen personeelslasten geboekt ten aanzien van de sportaccommodaties. Deze lasten komen alleen voor op de begroting van de afdeling Sport. Hierin zijn veelal per accommodatie de personele lasten benoemd. Waar relevant wordt hierbij ook nog nader onderscheid gemaakt in gemeentelijk personeel en inhuur derden. Daarnaast zijn er algemene personeelslasten (de indirecte personeelslasten) geboekt en vindt er doorbelasting plaats vanuit alle gemeentelijke sectoren. Deze doorbelastingen hebben echter ook deels te maken met sportstimuleringsprojecten of andere uitingen van het gemeentelijk sportbeleid en kunnen dus niet specifiek aan beheer en exploitatie van de accommodaties worden toegeschreven. Deze zijn dan ook niet meegenomen.

's-Hertogenbosch

De kosten van de afdeling Technische Dienst (verantwoordelijk voor onderhoud aan alle sportaccommodaties) worden in 's-Hertogenbosch als personeelskosten voor de sportaccommodaties meegenomen. De totale kosten worden vervolgens op basis van het aantal m² per accommodatie omgeslagen naar de verschillende accommodaties. In de begroting zijn deze kosten echter alleen per accommodatiesoort opgenomen (binnensport dan wel buitensport) aangezien een nadere uitsplitsing op dit moment niet mogelijk is.

Tilburg

Vanuit de Vastgoedafdeling worden aan het Sportbedrijf geen personeelslasten doorgeboekt. Eventuele personele overhead ten behoeve van (het in opdracht geven dan wel uitvoeren van) het eigenaarsonderhoud is dientengevolge niet inzichtelijk. Het Sportbedrijf heeft zelf wel de personele lasten in beeld, zowel ten aanzien van het buitenonderhoud als ook ten aanzien van de personele lasten voor beheer van de sporthallen.

Conclusie

In alle gemeenten worden personeelslasten als aparte kostenpost in de begroting benoemd. In sommige gevallen kan echter geen nader onderscheid worden gemaakt tussen directe en indirecte personeelslasten. Ook kan niet vastgesteld worden aan welke specifieke accommodaties de personeelskosten kunnen worden toegeschreven. Daarnaast worden in vrijwel alle gemeenten ook gemeentelijke overheadkosten opgevoerd waardoor het niet altijd in één oogopslag duidelijk is welke kosten specifiek sportgerelateerd zijn.

In de gemeenten Eindhoven en Tilburg, waar beheer en exploitatie van de sportaccommodaties over 2 afdelingen is verdeeld (afdeling Vastgoed versus afdeling Sport resp. Sportbedrijf), worden op de afdeling Vastgoed geen specifieke personeelslasten ten behoeve van de sportaccommodaties ingeboekt. Echter, op deze afdeling worden wel overheadkosten gemaakt. Deze kosten worden niet doorbelast aan de afdeling Sport c.q. het Sportbedrijf.

6.3 Kostprijsbepaling en dekkingspercentage per gemeente

Navolgend wordt, op basis van de door de gemeente aangeleverde begrotingscijfers en afdelingsbudgetten, een overzicht verschaft van de financiële situatie - uitgesplitst naar de verschillende binnen- en buitensportaccommodaties. Hierbij wordt, gezien vanuit het oogpunt van de individuele gemeenten, inzicht verschaft in de dekkingspercentages (in hoeverre worden de kosten door de baten gedekt) die eruit kunnen worden afgeleid. Bij het vaststellen van de bedragen is in sommige gevallen uitgegaan van begrotingscijfers en in andere gevallen van exploitatiecijfers.

Ten aanzien van de uitwerking is, op basis van de eerder gedane constatering en in overleg met de gemeenten, een tweetal aspecten buiten beschouwing gelaten, te weten;

1. De kapitaallasten van alle accommodaties;

Er is bewust gekozen voor het niet meenemen van de kapitaallasten. Diverse gemeenten hebben namelijk aangegeven dat er (grote) sportvoorzieningen zijn gerealiseerd (a fonds perdu of uit de GREX) zonder dat hiervoor kapitaallasten zijn opgenomen. Daarnaast zorgt de afschrijving op grond bij de gemeente Breda ook voor een vertekend beeld van deze kosten tussen de gemeenten. Om het vergelijk zuiver te houden is daarom gekozen voor het sec meenemen van de kosten die direct in relatie staan tot het dagelijks beheer, onderhoud en instandhouding van de sportaccommodaties. Dit betreffen de exploitatielasten, onderhoudslasten en personeelslasten.

2. De overige sportaccommodaties binnen een gemeente;

Er is bewust gekozen om deze accommodaties niet mee te nemen bij de bepaling van het dekkingspercentage. Het betreft hier namelijk accommodaties die verhoudingsgewijs een grote invloed op de kosten hebben, maar tegelijkertijd niet in alle gemeenten voorkomen dan wel niet in alle gemeenten op dezelfde wijze worden beheerd en geëxploiteerd. Het betreft hier onder meer zwembaden, wielervedbanen, ijsbanen en/of ijssportcentra.

6.3.1 Breda

Binnensport & Buitensport

Voor het bepalen van de kostprijs van de binnen- en buitensportaccommodaties is voor de gemeente Breda aansluiting gezocht bij de begrotingscijfers 2009.

De kosten voor de reguliere binnen- en buitensportaccommodaties, inclusief onderhoudslasten, exploitatielasten en personeelskosten, kunnen als volgt worden vastgesteld:

Tabel 6.1 Exploitatiecijfers binnen- + buitensport Breda (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Buitensport	537	640	714	844
Binnensport	359	725	714	1652
Totaal	896	1705	1428	2496
Dekkingspercentage buitensport		44,6%		
Dekkingspercentage binnensport		91,9%		
Dekkingspercentage binnen- +buitensport		61,9%		

Op basis van bovenstaande tabel kan voor de binnen- en buitensportaccommodaties een gemiddeld dekkingspercentage van 61,9% worden vastgesteld.

Bij de cijfers die de buitensport betreffen, zijn ook de baten en lasten van de tennisparken meegenomen aangezien deze in Breda nog door de gemeente zelf worden beheerd en geëxploiteerd. Op basis van de begroting lijkt de exploitatie van de tennisparken per saldo geld op te leveren. Dit komt echter enkel en alleen omdat de personeelskosten niet nader uitgesplitst kunnen worden naar de accommodaties en er daardoor geen specifieke personeelskosten voor de tennisparken zijn opgevoerd. Indien deze wel zouden worden meegenomen dan zijn ook voor de tennisparken de gemeentelijke lasten hoger dan de baten.

Aandeel kostensoort ten opzichte van totaal

De totaalcijfers voor de gemeente Breda, inclusief een procentuele onderverdeling naar kostensoort, komen daarmee op:

Tabel 6.2 Exploitatiecijfers Breda totaal (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Sport Totaal	896	1705	1428	2496
% van de kosten	22,2%	42,3%	35,4%	
Dekkingspercentage totaal		61,9%		

6.3.2 Eindhoven

Binnensport & Buitensport

Voor het bepalen van de kostprijs van de binnen- en buitensportaccommodaties is voor de gemeente Eindhoven aansluiting gezocht bij de exploitatiecijfers 2009 van de sector Sport en Bewegen en de sector Vastgoed.

De kosten voor de reguliere binnen- en buitensportaccommodaties, inclusief onderhoudslasten, exploitatielasten en personeelskosten, kunnen als volgt worden vastgesteld:

Tabel 6.3 Exploitatiecijfers binnen- + buitensport Eindhoven (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Buitensport	791	1855	1252	1048
Binnensport	694	1061	1354	2411
Totaal	1485	2916	2606	3459
Dekkingspercentage buitensport		26,9%		
Dekkingspercentage binnensport		77,5%		
Dekkingspercentage binnen- +buitensport		49,4%		

Op basis van bovenstaande tabel kan voor de binnen- en buitensportaccommodaties een gemiddeld dekkingspercentage van 49,4% worden vastgesteld.

Bij de opbouw van de diverse kostenposten zijn de doorbelastingen vanuit andere afdelingen (met uitzondering van de doorbelastingen vanuit afdeling Vastgoed) buiten beschouwing gelaten.

Sport totaal

De totaalcijfers voor de gemeente Eindhoven, inclusief een procentuele onderverdeling naar kostensoort, komen daarmee op:

Tabel 6.4 Exploitatiecijfers Eindhoven totaal (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Sport Totaal	1485	2916	2606	3459
% van de kosten	21,2%	41,6%	37,2%	
Dekkingspercentage totaal		49,4%		

6.3.3 's-Hertogenbosch

Binnensport & Buitensport

Voor het bepalen van de kostprijs van de binnen- en buitensportaccommodaties is aansluiting gezocht bij de begrotingscijfers 2010 van de gemeente 's-Hertogenbosch.

De kosten voor de reguliere binnen- en buitensportaccommodaties, inclusief onderhoudslasten, exploitatielasten en personeelskosten, kunnen als volgt worden vastgesteld:

Tabel 6.5 Exploitatiecijfers binnen- + buitensport 's-Hertogenbosch (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Buitensport	718	51	149	222
Binnensport	509	2145	461	2068
Totaal	1228	2196	610	2291
Dekkingspercentage buitensport		24,2%		
Dekkingspercentage binnensport		66,4%		
Dekkingspercentage binnen- +buitensport		56,8%		

Op basis van bovenstaande tabel kan voor de binnen- en buitensportaccommodaties een gemiddeld dekkingpercentage van 56,8% worden vastgesteld.

Sport totaal

De totaalcijfers voor de gemeente 's-Hertogenbosch, inclusief een procentuele onderverdeling naar kostensoort, komen daarmee op:

Tabel 6.6 Exploitatiecijfers 's-Hertogenbosch totaal (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Sport Totaal	1228	2196	610	2291
% van de kosten	30,4%	54,4%	15,1%	
Dekkingpercentage totaal		56,8%		

6.3.4 Tilburg

Binnensport & Buitensport

Voor het bepalen van de kostprijs van de binnen- en buitensportaccommodaties is voor de gemeente Tilburg aansluiting gezocht bij de begroting 2010.

De kosten voor de reguliere binnen- en buitensportaccommodaties, inclusief onderhoudslasten, exploitatielasten en personeelskosten, kunnen als volgt worden vastgesteld

Tabel 6.7 Exploitatiecijfers binnen- + buitensport Tilburg (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Buitensport	618	1098	1238	886
Binnensport	814	1837	2149	2258
Totaal	1431	2935	3386	3144
Dekkingpercentage buitensport		30,0%		
Dekkingpercentage binnensport		47,0%		
Dekkingpercentage binnen- +buitensport		40,6%		

Op basis van bovenstaande tabel kan voor de binnen- en buitensportaccommodaties een gemiddeld dekkingpercentage van 40,6% worden vastgesteld.

Ten aanzien van de buitensportaccommodaties zijn de eventuele kosten voor de tennisparken en hockeycomplexen buiten beschouwing gelaten aangezien deze in Tilburg volledig zijn geprivatiseerd.

Sport totaal

De totaalcijfers voor de gemeente Tilburg, inclusief een procentuele onderverdeling naar kostensoort, komen daarmee op:

Tabel 6.8 Exploitatiecijfers Tilburg totaal (bedragen x € 1.000,=)

	Onderhoud	Exploitatie	Personeel	Inkomsten
Sport Totaal	1431	2935	3386	3144
% van de kosten	18,5%	37,9%	43,7%	
Dekkingspercentage totaal		40,6%		

6.4 Conclusie

In navolgende tabel zijn allereerst de onderlinge verhoudingen tussen de vier gemeenten ten aanzien van de verschillende kostenposten nader in beeld gebracht.

Tabel 6.9 Overzicht procentuele onderverdeling kosten

	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Onderhoud	22,2%	21,2%	30,4%	18,5%
Exploitatielasten	42,3%	41,6%	54,4%	37,9%
Personeelslasten	35,4%	37,2%	15,1%	43,7%

Op basis van de tabel kunnen onder meer navolgende bijzonderheden worden benoemd:

- Alle vier de gemeenten besteden een min of meer gelijkwaardig deel van de totale kosten aan het groot onderhoud (eigenarenonderhoud) van de accommodaties; alleen binnen de gemeente 's-Hertogenbosch wordt verhoudingsgewijs duidelijk meer geld aan onderhoud uitgegeven. Dit kan worden verklaard aangezien de gemeente 's-Hertogenbosch haar groot onderhoudswerkzaamheden volledig heeft uitbesteed. De kosten van deze uitbesteding (dus ook de personele component die hierin verscholen zit) worden volledig geboekt op de post onderhoud waardoor deze verhoudingsgewijs hoger uitvalt. Het aandeel van de kostenpost personeel daarentegen is bij de gemeente 's-Hertogenbosch lager dan bij de andere gemeenten. Bij de analyse van de beheer-exploitatiesituatie is reeds geconstateerd dat elke gemeente ten aanzien van het onderhouden van de sportaccommodaties gebruik maakt van een Meerjaren Onderhouds Plan. Hierdoor worden overige grote verschillen tussen de verschillende gemeenten voorkomen.
- De percentages aan exploitatielasten van de gemeenten Breda, Eindhoven en Tilburg komen vrij goed met elkaar overeen. Alleen binnen de gemeente 's-Hertogenbosch komen de exploitatielasten verhoudingsgewijs hoger uit. Dit komt in belangrijke mate

doordat de gemeente 's-Hertogenbosch (ondanks dat het slechts de 4^e gemeente is qua inwoneraantal) over verhoudingsgewijs een groot aantal binnensportaccommodaties beschikt die een grote invloed hebben op de exploitatielasten (met name water en energie).

- De personele lasten nemen in de verschillende gemeenten een ongeveer vergelijkbaar deel van de totale lasten voor hun rekening, met uitzondering van 's-Hertogenbosch. Zoals reeds aangegeven kan dit worden verklaard door het feit dat 's-Hertogenbosch de onderhoudswerkzaamheden heeft uitbesteed. Het hoge aandeel aan personele lasten voor de gemeente Tilburg kan grotendeels worden verklaard door de verhoudingsgewijs hoge personele inzet voor zowel de binnensport- als de buitensportaccommodaties in Tilburg. Binnen de gemeente Tilburg worden alle werkzaamheden (tot en met het klein onderhoud) door de gemeente zelf uitgevoerd. Dit is kostentechnisch vaak duurder dan het (deels) uitbesteden van werkzaamheden aan een marktpartij of de sociale werkplaatsen. Daarnaast wordt het klein onderhoud van de buitensportaccommodaties in de andere gemeenten veelal door de gebruikers zelf uitgevoerd.

In navolgende tabel is inzichtelijk gemaakt hoe de verschillende dekkingspercentages zich per gemeente verhouden. Ook is de uiteindelijke indirecte subsidie (alle lasten minus de baten) bepaald en afgezet tegen het aantal inwoners om te komen tot een gewogen vergelijking.

Tabel 6.10 Overzicht gemeentelijke dekkingspercentages

	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Dekkingspercentage buitensport	44,6 %	26,9 %	24,2 %	30,0 %
Dekkingspercentage binnensport	91,9 %	77,5 %	66,4 %	47,0 %
Dekkingspercentage Sport Totaal	61,9 %	49,4 %	56,8 %	40,6 %
Indirecte subsidie inzake sport (x € 1.000,=)	1.533	3.548	1.742	4.608
Indirecte subsidie inzake sport (per inwoner)	8.85	16.59	12.48	22.49

Op basis van deze tabel kunnen navolgende bijzonderheden worden benoemd:

- Er is een opmerkelijk verschil in de dekkingspercentages tussen binnen- en buitensport. Het dekkingspercentage van de binnensport is aanzienlijk hoger. Dit verschil in dekkingspercentage is historisch gegroeid en laat zien dat de gemeente procentueel gezien meer bijdraagt aan buitensportvoorzieningen dan aan binnensportvoorzieningen.
- Het dekkingspercentage voor de buitensport is in Breda aan de hoge kant. Zowel ten opzichte van de andere gemeenten maar ook ten opzichte van hetgeen landelijk wordt teruggevonden. Dit is enigszins verklaarbaar aangezien de exploitatie van de tennisparken, die verhoudingsgewijs minder kosten dan reguliere sportparken, er toe bijdraagt dat het dekkingspercentage naar boven wordt bijgesteld. Indien de kosten en baten van de tennisparken uit de vergelijking worden gelaten dan zakt het

dekkingspercentage voor de buitensport in Breda terug naar 26,7%, vergelijkbaar met Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg.

- Ten aanzien van het dekkingspercentage binnensport valt met name het zeer hoge dekkingspercentage in de gemeente Breda op. Desalniettemin heeft de gemeente Breda van de vier gemeenten de minste huurinkomsten in de binnensportaccommodaties. Echter, doordat er verhoudingsgewijs zeer lage onderhoudslasten, personeelslasten én exploitatielasten voor de binnensportaccommodaties worden gerekend, resulteert dit alsnog in een zeer hoog dekkingspercentage. Daarnaast is reeds in hoofdstuk vier geconstateerd dat de binnensporttarieven in Breda samen met Tilburg tot de hoogste van de vier gemeenten behoren, waardoor er verhoudingsgewijs veel huurinkomsten binnenkomen. Door de aanwezigheid van minder voorzieningen in Breda in vergelijking met de andere gemeenten, zijn de absolute inkomsten evenwel lager.
- Indien het totale dekkingspercentage voor de binnen- en buitensport wordt bekeken, dan kan worden geconstateerd dat in de gemeente Breda het dekkingspercentage het hoogst is, op de voet gevolgd door 's-Hertogenbosch. In Eindhoven en Tilburg ligt het dekkingspercentage lager, beneden de 50%. Het verschil tussen het hoogste en het laagste dekkingspercentage is maar liefst 21,3 procentpunten.
- Op basis van de indirecte subsidie in deze tabel kan worden afgeleid dat de gemeente Tilburg per inwoner het meeste bijdraagt aan het beheren en exploiteren van de reguliere binnen- en buitensportaccommodaties. Dit is moeilijk te verklaren, omdat de gemeente Tilburg niet de meeste voorzieningen heeft van de gemeenten. Wel is het mogelijk dat dit deels het gevolg is van het onderhoud dat in eigen beheer wordt gedaan. Alle werkzaamheden worden door de gemeente zelf uitgevoerd, wat een hoog kostenaandeel aan personeelslasten tot gevolg heeft. De gemeente Breda draagt verhoudingsgewijs het minste bij.

In bovenstaande overzichten zijn de kapitaallasten bewust buiten beschouwing gelaten. Echter, binnen de gemeentelijke begrotingen maken de kapitaallasten wel onderdeel uit van de kostenstructuur. Dientengevolge zijn de kapitaallasten (bewust dan wel onbewust) hoe dan ook van invloed bij de bepaling van de overige gemeentelijke budgetten. Voor de volledigheid is daarom tenslotte in navolgende tabel het dekkingspercentage opgenomen wanneer de kapitaallasten voor de binnen- en buitensport wél worden meegenomen.

De verschillen tussen de gemeenten worden dan ineens veel kleiner. Breda en 's-Hertogenbosch hebben nog steeds het hoogste dekkingspercentage, maar tussen het hoogste en het laagste dekkingspercentage zit nu nog maar een verschil van 4,7 procentpunten. Ook kan worden geconstateerd dat de verschillen in de indirecte subsidie tussen gemeenten verhoudingsgewijs kleiner zijn geworden.

Tabel 6.11 Overzicht gemeentelijke dekkingpercentages incl. kapitaallasten

	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Dekkingspercentage Sport Totaal (incl. kapitaallasten)	36,1 %	33,3 %	37,7 %	33,0 %
Indirecte subsidie inzake sport (x € 1.000,=)	4.424	6.932	3.171	6.395
Indirecte subsidie inzake sport in euro's (per inwoner)	25.53	32.42	22.72	31.22

7. Gemeentelijke vergelijking

In de vorige hoofdstukken hebben we geconstateerd dat niet alles even eenvoudig te vergelijken valt tussen de gemeenten. Maar er zijn onderdelen waarop een vergelijking tussen de gemeenten goed mogelijk is. In dit hoofdstuk bundelen we de kerncijfers waarop vergelijking mogelijk is en presenteren we daarnaast enkele rekenvoorbeelden van de accommodatiekosten van gemiddelde verenigingen van verschillende sporttakken met bepaalde vastgestelde kenmerken. Op basis van dit rekenvoorbeeld kunnen we aangeven wat een vereniging met die specifieke eigenschappen in de verschillende gemeenten aan accommodatiekosten kwijt is. Maar allereerst gaan we in op de vergelijkbare kerncijfers uit de tarieven- en subsidievergelijking.

7.1 Kerncijfers tarieven- en subsidievergelijking

Omdat de inwonertallen in de verschillende gemeenten sterk uiteenlopen is in deze paragraaf een beschrijving gemaakt van alle kerncijfers op het gebied van tarieven en subsidies inzake sport, gerelateerd aan het aantal inwoners in de gemeenten.

In tabel 7.1 is te zien dat met name in 's-Hertogenbosch veel sportruimte beschikbaar is. Alleen het wedstrijdbadwater is in deze gemeente niet de hoogste van de vier gemeenten. Ondanks de aanwezigheid van meer dan twee keer zoveel vierkante meter sportvloer in 's-Hertogenbosch als in Breda, is de bezettingsgraad van deze accommodaties wel vergelijkbaar.

Het percentage van de kosten van binnensport wordt in alle gemeenten voor een groter deel gedekt door de inkomsten dan dat dit gebeurt met de kosten die de buitensport met zich meebrengt. De gemeente Breda weet in beide gevallen deze kosten het best te dekken met de inkomsten die ze halen uit verhuur van de accommodatie. In Tilburg is het verschil tussen binnensport en buitensport het kleinst (47% om 30%).

De subsidies waar de inwoners van de gemeenten beroep op kunnen doen kennen, mits volledig uitgekeerd tot het gemeentelijke plafond, per inwoner een maximum van 4,00 euro. 's-Hertogenbosch is hiermee het hoogste. In Eindhoven wordt geen subsidie verstrekt om specifieke doelgroepen aan het sporten te krijgen. In Tilburg wordt, met het oog op andere kosten, de hoogste indirecte subsidie verstrekt per inwoner (22,50 euro). In de gemeente Breda is dit het laagst (8,85 euro). Wanneer ook kapitaallasten worden meegenomen in de berekening, dan verstrekt Eindhoven het meeste indirecte subsidie per inwoner (32,42 euro) en 's-Hertogenbosch het minste (22,72 euro).

Tabel 7.1 Kerncijfers tarieven- en subsidievergelijking

	gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Inwonertal (2010, bron:cbs)	173.299	213.809	139.607	204.853
Gemeentelijke sportvloer per 10.000 inwoners (m2)	786	893	1205	736
Aantal gemeentelijke sportvelden per 10.000 inwoners	4,61	4,53	4,73	4,39 ⁸
Gemeentelijk wedstrijdbadwater per 10.000 inwoners (m2)	68	157	100	101
Korting bij seizoensuur: buitensport (indexcijfer*)	36	50	33	90
Korting bij seizoensuur: binnensport (indexcijfer*)	64	91	93	100
Bezettingsgraad binnensportaccommodaties (in procenten)	56%	45%	55%	52%
Dekkingspercentage sport (exclusief kapitaallasten)	62%	49%	57%	41%
binnensport	92%	78%	66%	47%
buitensport	45%	27%	24%	30%
Directe subsidie inzake sport per inwoner (in euro's) ⁹	€ 1.16	€ 0	€ 4.07	€ 1,46
Indirecte subsidie inzake sport per inwoner (in euro's)				
exclusief kapitaallasten	€ 8,85	€ 16,60	€ 12,48	€ 22,50
inclusief kapitaallasten	€ 25,53	€ 32,42	€ 22,72	€ 31,22

* leesvoorbeeld: In Breda betalen buitensportverenigingen bij seizoensuur 36 procent van het basistarief voor een sportveld terwijl binnensportverenigingen 64 procent van het basistarief van een sporthal betalen bij seizoensuur.

7.2 Rekenvoorbeeld accommodatiekosten sportvereniging

In dit rekenvoorbeeld vergelijken we de jaarlijkse accommodatiekosten voor een virtuele sportvereniging in de vier verschillende gemeenten. De gekozen eigenschappen van deze vereniging zijn gebaseerd op landelijke gemiddelden en op de aangeleverde inschattingen van de gemeenten. Zo is uitgegaan van het gemiddeld aantal leden per vereniging per sporttype en de daarbij op basis van landelijke cijfers vast te stellen gemiddelde verdeling tussen jeugdleden en volwassen leden. Voor het gebruik van velden is uitgegaan van een gemiddeld gebruik dat is getoetst op basis van het actuele gebruik van verenigingen die binnen de gemeenten grotendeels aan de kenmerken van de virtuele vereniging voldoen. De kostenvergelijking geeft hiermee

⁸ In Tilburg zijn de hockeyvelden geprivatiseerd en geen onderdeel van de berekening, terwijl hockeyvelden in andere gemeenten wel zijn meegenomen.

⁹ Het betreft hier uitsluitend doelgroepensubsidie (jongeren, ouderen en sporters met een beperking)

inzicht in de kosten van een gemiddelde sportvereniging per sporttype in de verschillende gemeenten. Voor verenigingen met andere kenmerken geldt een ander kostenplaatje en als gevolg mogelijk ook een andere rangorde in accommodatiekosten tussen de gemeenten. In de kostenvergelijking zijn ook mogelijke subsidieverstrekingen meegenomen.

7.2.1 De voetbalvereniging

De eigenschappen van de vereniging die we vergelijken zijn hieronder beschreven.

- De vereniging kent 400 leden waarvan 200 jeugdleden¹⁰ en 40 vrijwilligers
- De vereniging huurt 2 velden (natuurgras) en 1 veld (kunstgras) voor een heel seizoen (39 weken)¹¹
- De vereniging maakt 10 uur per week gebruik van alle grasvelden
- De vereniging maakt 20 uur per week gebruik van het kunstgrasveld
- De vereniging huurt 2 kleedkamers per veld
- De vereniging huurt voor 2 van de 4 velden verlichting
- De vereniging doet zelf het kleine onderhoud en maakt het speelklaar
- De vereniging verhuurt het veld niet aan derden
- De vereniging huurt geen toeschouweraccommodaties

Op basis van de bovenstaande kenmerken zijn de kosten van de vereniging in de verschillende gemeenten beschreven in tabel 7.2. In deze berekening zijn de gas-, water- en energielasten niet meegenomen. De vereniging heeft geen leden met een beperking.

Tabel 7.2 Kostenvergelijking virtuele voetbalvereniging in vier gemeenten

	gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Kosten				
Kale huur	€ 12.515,10	€ 12.047,00	€ 10.352,40	€ 23.009,50
Facilitaire kosten	€ -	marginiaal ¹²	€ - ¹³	€ 2.289,00 ¹⁴
Subsidie	€ 1.400,00	geen	€ 3.775,20	€ 4.124,00 ¹⁵
Uitgaven per lid	€ 27,79	€ 30,12	€ 16,44	€ 52,94

Een vereniging zoals beschreven, is in Tilburg aan de accommodatie onder de gegeven omstandigheden ruim 20.000 euro per jaar kwijt. In 's-Hertogenbosch is dezelfde vereniging minder dan de helft hiervan kwijt aan accommodatiekosten. Breda kent een vergelijkbare kale huursom als die van Eindhoven (ruim 12.000 euro). Echter, Breda is de enige gemeente waar

¹⁰ Gebaseerd op NOC*NSF cijfers 2009

¹¹ Gemeentelijke inschatting

¹² Onderhoud wordt tegen geringe kosten gedaan door sociale werkvoorziening

¹³ Te regelen door de huurder

¹⁴ In de berekening is uitgegaan van 8 lichtmasten per veld

¹⁵ Subsidieplafond van 299.224 euro basissubsidie gaat jaarlijks op.

alles bij de prijs inbegrepen zit. Dus ook het kleine onderhoud. In dit rekenvoorbeeld is gekozen voor een virtuele vereniging die zelf het kleine onderhoud doet en zodoende valt dit voordeel in de gemeente Breda weg.

In de berekening is eveneens geen rekening gehouden met de huur van trainingsvelden in plaats van wedstrijdvelden. Dit is gedaan omdat de eigenschappen van trainingsvelden in de verschillende gemeenten sterk uiteen kunnen lopen. Dit kan betrekking hebben op zowel de staat van het veld als op de afmetingen van het betreffende trainingsveld.

7.2.2 De hockeyvereniging

De eigenschappen van de virtuele vereniging die we vergelijken zijn hieronder beschreven.

- De vereniging kent 700 leden waarvan 400 jeugdleden¹⁶ en 50 vrijwilligers
- De vereniging huurt 4 velden (kunstgras) voor een heel seizoen (39 weken)¹⁷
- De vereniging maakt 10 uur per week gebruik van alle velden
- De vereniging huurt 2 kleedkamers per veld
- De vereniging huurt voor alle 4 de velden verlichting
- De vereniging doet zelf het kleine onderhoud en maakt het speelklaar
- De vereniging verhuurt het veld niet aan derden
- De vereniging huurt geen toeschouweraccommodaties

Ook bij het vergelijken van de virtuele hockeyvereniging is geen rekening gehouden met gas-, water- en energielasten. We beschrijven in tabel 7.3 de te betalen kale huur en facilitaire kosten. Om een volledig beeld te krijgen is ook de te ontvangen basissubsidie per gemeente meegenomen.

Tabel 7.3 Kostenvergelijking virtuele hockeyvereniging in vier gemeenten

	gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Kosten				
Kale huur	€ 19.515,60	€ 19.215,60	€ 25.220,16	*
Facilitaire kosten	€ -	marginaal ¹⁸	€ -	*
Subsidie	€ 2.800,00	geen	€ 6.937,50	*
Uitgaven per lid	€ 23,88	€ 27,45	€ 26,11	*

* Hockey is in Tilburg volledig geprivatiseerd, maar de verenigingen komen wel in aanmerking voor de geldende subsidieregelingen in de gemeente Tilburg.

¹⁶ Gebaseerd op NOC*NSF cijfers 2009

¹⁷ Gemeentelijke inschatting

¹⁸ Onderhoud wordt tegen geringe kosten gedaan door sociale werkvoorziening

De kale huur voor de virtuele hockeyvereniging loopt sterk uiteen. In deze vergelijking is de kale huur in de gemeente 's-Hertogenbosch het hoogste. Wanneer echter in alle gemeenten ook de facilitaire kosten en subsidieverstrekingen meegenomen worden, dan ontlopen de gemeenten elkaar veel minder en komt uiteindelijk Breda als goedkoopste gemeente naar voren voor een hockeyvereniging met bovengenoemde wensen en eigenschappen.

7.2.3 De volleybalvereniging

De eigenschappen van de virtuele vereniging die we vergelijken zijn hieronder beschreven.

- De vereniging kent 100 leden waarvan 40 jeugdleden¹⁹ en 15 vrijwilligers
- De vereniging huurt 10 uur in de week een volledige sporthal (3 speelvelden) voor een heel seizoen (39 weken)²⁰
- De vereniging gebruikt alle bijbehorende kleedkamers en maakt deze zelf schoon
- De vereniging draagt zelf zorg voor ballen, netten en andere materialen
- De vereniging verhuurt het veld niet aan derden
- De vereniging huurt geen toeschouweraccommodaties

Ook bij het vergelijken van de virtuele volleybalvereniging is geen rekening gehouden met gas-, water- en energielasten. We beschrijven in tabel 7.4 de te betalen kale huur en facilitaire kosten. Niet alle sporthallen zijn per gemeente voor dezelfde prijs te huur. Wanneer er verschillen zijn, is gekozen voor het meest gehanteerde tarief door de gemeente zelf.

Tabel 7.4 Kostenvergelijking virtuele volleybalvereniging in vier gemeenten

	gemeente			
	Breda	Eindhoven	's-Hertogenbosch	Tilburg
Kosten				
Kale huur	€ 12.143,30	€ 15.795,00	€ 12.558,00	€ 18.895,50
Facilitaire kosten	€ -	marginaal ²¹	€ -	€ -
Subsidie	€ 280,00	-	€ 1.253,01	€ 920,00
Uitgaven per lid	€ 118,63	€ 157,95	€ 113,05	€ 179,76

De volleybalvereniging betaalt in Tilburg en Breda relatief de hoogste huur. De kale huur voor een sporthal voor een jaar lang is in 's-Hertogenbosch het laagst. Daarnaast is de te ontvangen subsidie ook het hoogst in deze gemeente. Echter, volleybalverenigingen hebben relatief minder jeugdleden dan voetbal- en hockeyverenigingen en daarmee is het ontvangen subsidiebedrag relatief lager dan bij die sporten. Dit ondanks de factor van 1,6 die de gemeente op binnensportende jeugd heeft gezet.

¹⁹ Gebaseerd op NOC*NSF cijfers 2009

²⁰ Gemeentelijke inschatting

²¹ Onderhoud wordt tegen geringe kosten gedaan door sociale werkvoorziening

7.3 Conclusie

De grootste verschillen in accommodatiekosten voor een vereniging zijn te zien bij de beschreven voetbalvereniging. Inclusief de basissubsidies waar verenigingen op kunnen rekenen, zijn de kosten voor een voetbalvereniging in Tilburg duidelijk hoger dan voor een vergelijkbare vereniging in 's-Hertogenbosch, Breda of Eindhoven. Voor een gemiddelde hockeyvereniging zijn de kosten in de drie verschillende gemeenten (Tilburg buiten beschouwing gelaten in verband met geprivatiseerde hockeyvelden) wel vergelijkbaar. 's-Hertogenbosch kent weliswaar hogere huurkosten, maar compenseert dit met een hogere subsidie. Wanneer ook de basissubsidies meegerekend worden, dan komt een hockeyvereniging in 's-Hertogenbosch op een vergelijkbaar jaarlijks kostenplaatje als een hockeyvereniging in Eindhoven of Breda. Een gemiddelde volleybalvereniging betaalt voor het gebruik van de binnenaccommodatie in iedere gemeente ruim meer dan de voetbal- en hockeyvereniging. Met name in Tilburg en Breda zijn de kosten hiervoor beduidend hoger dan in de andere gemeenten. Ook hier springt 's-Hertogenbosch er uit als gemeente die de laagste huursom kent voor de jaarlijkse huur van de accommodatie door een vereniging. Op basis van de rekenvoorbeelden, waarin is uitgegaan van een gemiddelde vereniging, kan geconcludeerd worden dat 's-Hertogenbosch de goedkoopste gemeente is voor een vereniging om zich te vestigen en Tilburg de duurste gemeente is voor de verenigingen.

Binnensportverenigingen hebben meer accommodatiekosten per lid dan de buitensportverenigingen. Dit blijkt uit de doorberekening van de kosten van de gemiddelde volleybal-, voetbal- en hockeyvereniging, maar is ook terug te zien in de dekkingspercentages voor de binnensport. Daaruit blijkt dat binnensportverenigingen een groter deel van de kostprijs van de accommodaties betalen. De huurtarieven voor de buitensporten zijn fors lager, mede omdat verenigingen een geringer deel van de kostprijs betalen voor het gebruik van deze voorzieningen. De sporters die gebruik maken van buitensportaccommodaties worden dus relatief bevoordeeld door de gemeenten.

De directe subsidies die gemeenten verstrekken zijn duidelijk van mindere betekenis dan de kortingen die op de tarieven worden geboden. De directe subsidie per inwoner bedraagt niet meer dan 2 euro, terwijl de indirecte subsidie middels sociale tarifiering bij de gemeenten tussen de 8 en 23 euro liggen (exclusief kapitaallasten). Opmerkelijk is wel dat het niet 's-Hertogenbosch is met de meeste indirecte subsidie vanwege haar lage tarieven en groot aanbod van voorzieningen. Het is juist Tilburg met relatief hoge tarieven en een beperkter aanbod aan voorzieningen die toch nog het meeste investeert aan sportvoorzieningen per inwoner.

8. Slotbeschouwing

Subsidies en tarieven vormen in het kader van het sportbeleid een twee-eenheid waarmee invulling wordt gegeven aan het financiële beleidsinstrument. Bij een groot deel van de Nederlandse gemeenten is de tariefstelling voor de sport evenwel gebaseerd op een historisch gegroeide situatie, waarbij de indirecte subsidies zich veelal aan het oog onttrekken. In tijden van recessie en bezuinigingen staan deze subsidies en tarieven onder druk. Dit werd eens te meer duidelijk tijdens de recessiepeiling die het Mulier Instituut eind 2009 en medio 2010 samen met VSG bij gemeenten heeft gehouden. Het merendeel van de gemeenten gaf aan te gaan bezuinigen op sport, waarbij subsidies en tarieven vaak worden genoemd (Hoekman & Breedveld, 2009; Hoekman, 2010). Vaak wordt hierop bezuinigd omdat gemeenten geen zicht hebben op het effect van deze financiële sturingsinstrumenten voor het sportbeleid. Het schrappen van een subsidie is dan zo gebeurd. Mede ingegeven door de financieel economisch mindere tijden wensen gemeenten daarom te komen tot meer transparantie, een duidelijke uniforme grondslag en een heldere relatie tussen beleid en subsidieverstrekking. Inzicht in de opbouw van tarieven en subsidiesystemen op lokaal niveau is een eerste stap naar een beter overzicht van de effecten van deze twee, vaak samenhangende, financiële sturingsinstrumenten.

Het vergelijken van tarieven en subsidies is een lastige aangelegenheid. De verschillende constructies die op lokaal niveau worden gebruikt om tarieven te berekenen en om andere relevante parameters te bepalen (tevredenheid, bezettingsgraad), zijn hier debet aan. Om verder te komen dan het vergelijken van de spreekwoordelijke ‘appels en peren’ moet een volledig overzicht worden verkregen van de directe subsidies en de indirecte subsidies, vaak verdisconteerd in de tarieven voor sportvoorzieningen die onder de kostprijs liggen. In het verleden is bijvoorbeeld door de SGBO benchmark²² aandacht besteed aan verschillen in tarieven tussen gemeenten. Ook verschillende studenten hebben hun scriptie gewijd aan deze materie (Raaijmakers, 2010; Ligtenbarg, 2006; Moonen, 2004). De materie is echter complex en niet inzichtelijk te maken door een eenvoudige vergelijking van de door de raad vastgestelde tarieven of subsidiebedragen. Meer duidelijkheid is nodig over wat is inbegrepen in de vastgestelde tarieven en wat voor kortingsregelingen van kracht zijn in specifieke situaties. Anderszins is een vastgesteld subsidiebudget nog niet de garantie dat het subsidiegeld ook daadwerkelijk de doelgroep bereikt waarvoor het in het leven is geroepen. Wanneer partijen onvoldoende inschrijven op een subsidieregeling of in onvoldoende mate aan de voorwaarden van de regeling voldoen, is het mogelijk dat niet alle beschikbare gelden worden uitgekeerd. In dit onderzoek hebben we er bewust voor gekozen om ons niet te beperken tot vastgestelde tarieven en subsidiebedragen. We hebben nadrukkelijk gekeken naar de voorwaarden die gekoppeld zijn aan het tariefstelsel en de subsidiebedragen die zijn uitgekeerd. Aanvullend is gekeken naar de exploitatie van de sportvoorzieningen, zodat onder andere inzicht wordt verkregen in de dekkingspercentages voor verschillende type voorzieningen. In nauwe samenwerking met de gemeenten Breda, Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg is dit project hiermee omvangrijker dan voorgaande subsidie- en tarievenvergelijkingen.

²² Binnen de zogeheten Sportbenchmark van SGBO, die in april 2007 is gestart, zijn 26 gemeenten met elkaar de vergelijking aan gegaan. Hierin is onder andere gekeken naar besteding van middelen door gemeenten, met ook aandacht voor subsidies en tarieven.

In dit rapport is, op basis van de beschikbare gegevens en de gevoerde gesprekken met de betreffende gemeenten, getracht de complexiteit van de tarieven en subsidies te doorgronden. In de voorgaande hoofdstukken is de informatie van de gemeenten ten aanzien van tarieven, subsidies en exploitatie afzonderlijk besproken. Hierbij is getracht een vergelijking op deze onderwerpen te maken tussen de gemeenten. In dit laatste hoofdstuk worden de resultaten uit de afzonderlijke hoofdstukken in samenhang besproken.

Constanten

De diepgang die we in dit onderzoek hebben gekozen, heeft inzicht verschaft in een aantal constanten voor het tarievenbeleid en financiering van sportaccommodaties. Zo is gebleken dat geen van de gemeenten de tarieven optimaal inzet als sturingsinstrument voor haar beleid. Veelal is het huidige tariefstelsel historisch gegroeid en niet gekoppeld aan de huidige werkelijke kosten voor het type voorziening. De aanleg van de sportvoorzieningen wordt bij de vier gemeenten, vergelijkbaar met de landelijke situatie (Hoekman & van der Poel, 2009), regelmatig gefinancierd uit de grondexploitatie of op basis van financiële meevallers (fonds perdu). In dergelijke gevallen wordt vaak nog wel een meerjaren onderhoudsplan (MOP) opgesteld waardoor de middelen voor groot en klein onderhoud zijn gewaarborgd, maar wordt de activering c.q. afschrijving van de accommodatie niet opgenomen in de gemeentebegroting. Ook vinden er geen reserveringen plaats voor grootschalige renovatie of nieuwbouw na beëindiging van de economische levensduur. De gemeente kan hierdoor op termijn voor financiële verrassingen komen te staan, maar zij ondervangen dit door de vervangingsinvesteringen in het MIP (Meerjaren Investerings Plan) op te voeren en vanuit het MIP te bekostigen. Dit vormt alleen een probleem indien de gemeente onverhoopt besluit de aanvragen via het MIP niet te honoreren.

Aanbod en gebruik van sportaccommodaties

Bij de vergelijking van het aanbod van sportvoorzieningen speelt het inwonertal van de gemeente een nadrukkelijk rol. Eindhoven heeft als stad met de meeste inwoners de meeste voorzieningen. Bij dit soort vergelijkingen is het daarom noodzakelijk om te kijken naar het aantal voorzieningen per inwoner of vierkante meter sportruimte per inwoner. Bij een dergelijke vergelijking nemen de verschillen tussen de gemeenten af en is 's-Hertogenbosch, de kleinste gemeente, de gemeente met de meeste voorzieningen per inwoner. De voorzieningen worden deels gestuurd vanuit de behoefte en cultuur in de stad. Eindhoven maakt haar imago als zwemstad meer dan waar in dit onderzoek, met de meeste vierkante meter wedstrijdwater per inwoner.

Gemeenten hebben goed zicht op het gebruik van de gemeentelijke voorzieningen. Voor de buitensport wordt op basis van capaciteitsberekeningen bepaald of voldoende ruimte geboden wordt aan de verenigingen die gebruik maken van de sportaccommodaties. Voor de binnensport worden bezettingsgraad berekeningen toegepast. Voor deze berekeningen heeft iedere gemeente een eigen standaard die onderling niet vergelijkbaar is. Ten behoeve van het onderzoek is een nieuwe standaard berekeningswijze voor de bezettingsgraad afgesproken waarbij uit is gegaan van 14 verhuurbare uren per dag (exclusief schoonmaak) en 40 verhuurbare weken per jaar. De bezettingsgraad maakt duidelijk dat er mogelijkheden zijn om het gebruik van binnensportvoorzieningen te optimaliseren. Bij alle gemeenten wordt een bezettingsgraad van rondom de vijftig procent geconstateerd. In Eindhoven is de bezetting van de binnensport met 45 procent lager dan de bezetting in Breda (56%), 's-Hertogenbosch (55%) en Tilburg (52%). Met de bovengemiddelde bezettingsgraad in 's-Hertogenbosch doet de gemeente eer aan de titel

‘Sportgemeente van het jaar 2010’. ’s-Hertogenbosch kent zoals gezegd de meeste sportvoorzieningen per inwoner van de deelnemende gemeenten, maar weet een vergelijkbare of hogere bezettingsgraad te noteren dan de andere gemeenten.

In alle gemeenten zijn echter nog voldoende mogelijkheden om meer inkomsten te genereren uit de verhuur van binnensportruimte. De binnensportaccommodaties worden nu slechts zeven uur per dag verhuurd. Met de flexibilisering van werktijden en inspelen op wensen van doelgroepen moet het mogelijk zijn om het aantal verhuurde uren omhoog te brengen.

Historisch gegroeid tariefstelsel

De tarieven die voor de verhuur van binnensportaccommodaties en buitensportaccommodaties gelden, zijn historisch gegroeid en niet gebaseerd op de werkelijke kosten voor het type voorziening.

Tussen de gemeenten bestaan verschillen over wat wel en niet inbegrepen is in de huurprijs. Bijvoorbeeld ten aanzien van klein onderhoud, speelklaar maken, verlichting, toeschouwervoorziening, watervoorziening en inkomsten uit verhuur voor derdengebruik. Gemeenten hanteren een gedifferentieerd tariefstelsel waarbij seizoensgebruikers, zoals verenigingen, een korting ontvangen op de standaard huurprijs. Bij de buitensportvoorzieningen wordt over het algemeen een grotere korting gegeven dan bij de binnensportvoorzieningen. Daarnaast bestaan op lokaal niveau in een aantal gevallen specifieke aanvullende regelingen met verenigingen op basis van afspraken uit het verleden. Dit maakt het vergelijken van tarieven een complexe aangelegenheid. Al dient gezegd dat voor de binnensport meer eenduidigheid is over wat inbegrepen is in de tarieven. Voor de gymzalen bedragen de tarieven van alle gemeenten ongeveer 14 euro per uur. Bij de sporthallen is meer verschil in tarieven tussen de gemeenten en heeft ’s-Hertogenbosch met 32,20 euro het laagste tarief en Tilburg met 59,25 euro het hoogste tarief. Het is overigens lastig om hier conclusies aan te verbinden, want de huurprijs voor Tilburg is bijvoorbeeld afhankelijk van het aantal velden dat voor een specifieke sport wordt gehuurd. Een volleybalvereniging betaalt bijvoorbeeld voor een hele hal (3 velden) geen 59,25 euro per uur maar een tarief van 48,45 euro per uur.

Subsidies voor verenigingen

Meest voorkomende subsidie voor verenigingen is de doelgroepsubsidie waarvan de jeugdlidsubsidie het meest wordt toegepast. Deze subsidie wordt toegekend op basis van het aantal jeugdleden binnen de vereniging. Alleen Eindhoven maakt hier geen gebruik van. Het lijkt erop dat van deze subsidies geen stimulerende werking uitgaat, maar door de verenigingen meer wordt gezien als vaste inkomstenbron. Er zijn weinig aanwijzingen dat deze subsidies door de verenigingen ook daadwerkelijk worden aangewend voor de specifieke doelgroepen waar ze aan gelabeld zijn. Temeer omdat dit ook niet onderdeel is van de voorwaarden voor subsidieverstrekking. Het is de vraag of deze wijze van subsidiering volstaat als beleidsmatig sturingsinstrument of dat een andere invulling meer resultaat op kan leveren. Hierbij kan gedacht worden aan een subsidie die gebonden is aan de maatschappelijke inzet van sportverenigingen of het bijdragen aan specifieke sportstimuleringsactiviteiten. Opmerkelijk is overigens dat ’s-Hertogenbosch zowel lage tarieven als hoge verenigingssubsidies kent. De verwachting is vaak dat waar de ene gemeente werkt met lage tarieven (grote indirecte subsidie) een andere gemeente een hoge directe subsidie hanteert door middel van bijvoorbeeld een jeugdlidsubsidie. Het lijkt erop dat in ’s-Hertogenbosch nu op beide terreinen wordt geïnvesteerd in de sport. Terwijl in bijvoorbeeld Tilburg de hoge tarieven deels worden gecompenseerd door een groter subsidiebudget.

Accommodatiebeheer

De samenhang die wordt verwacht in de directe en indirecte subsidie gaat uit van een vergelijkbaar kostenplaatje van accommodaties tussen gemeenten. Echter, door een verschillende invulling van het beheer van accommodaties en een verschillend voorzieningenniveau tussen de gemeenten, kunnen de accommodatiekosten sterk verschillen. In dit onderzoek zijn verschillen in de kostenstructuur en omvang van de kosten aangetroffen tussen de gemeenten. Breda en Eindhoven hebben een vergelijkbare kostenopbouw, waar Tilburg en 's-Hertogenbosch afwijkend zijn. Zo investeert Tilburg het meeste in sport per inwoner op basis van de accommodatiekosten, maar biedt in vergelijking met de andere gemeenten minder sportruimte aan. 's-Hertogenbosch weet ondanks relatief veel en nieuwe voorzieningen de gemiddelde investering per inwoner beperkt te houden. De verschillen in de kostenstructuur van de accommodaties zijn deels te verklaren op basis van de inrichting van de werkzaamheden bij de gemeenten – het totale onderhoud in gemeentelijk beheer of uitbesteden – en het aantal aanwezige sportaccommodaties. De hogere kosten in Tilburg zijn deels gerelateerd aan het zelf uitvoeren van de onderhoudswerkzaamheden, waardoor de personeelskosten hoger uitvallen dan bij de andere gemeenten. Overigens kunnen de verschillen in accommodatiekosten van gemeenten wel aanleiding zijn om deze kritisch te bekijken en te bezien in hoeverre zich daar bezuinigingsmogelijkheden voordoen en een heroriëntatie op taken en verantwoordelijkheden mogelijkheden biedt.

Dekkingspercentage accommodaties

Ondanks de verschillen in accommodatiebeheer tussen gemeenten geldt dat alle gemeenten geld bijleggen bij de accommodaties om de sport voor de burger te faciliteren. Geen van de gemeenten weet op de binnensport of buitensport een dekkingpercentage van 100 procent te noteren. Kijkend naar de dekkingpercentages dan weet Breda het beste haar uitgaven af te dekken. Voor de binnensport hebben ze exclusief kapitaallasten een dekkingpercentage van 92 procent en voor de buitensport 45 procent waar de andere gemeenten zowel bij de binnensport als bij de buitensport een lager percentage noteren.

Er is een duidelijk verschil in de dekkingpercentages tussen binnen- en buitensport. Vooral bij de buitensportaccommodaties kennen de gemeenten een beperkt dekkingpercentage en betalen verenigingen een kwart tot de helft van de kostprijs van de accommodaties. Van binnensportverenigingen wordt gevraagd een groter deel van de werkelijke kosten te betalen dan bij buitensportverenigingen het geval is. Breda kent met 92 procent hierbij het hoogste dekkingpercentage voor de binnensport. Dit verschil in dekkingpercentage is historisch gegroeid en laat zien dat de gemeente procentueel gezien meer bijdraagt aan buitensportvoorzieningen dan aan binnensportvoorzieningen. De sporters die gebruik maken van buitensportaccommodaties worden dus relatief bevoordeeld door de gemeenten.

Verskil in kosten voor verenigingen

Om meer zicht te krijgen op tariefverschillen voor verenigingen tussen gemeenten zijn de kosten voor een gemiddelde sportvereniging van een aantal sporttypen doorgerekend per gemeente. In de hieronder vermelde doorrekening van de kosten van een gemiddelde sportvereniging is rekening gehouden met de door de gemeente beschikbaar gestelde subsidies die direct ten goede komen aan de vereniging. Voor het bepalen van de kenmerken van de voorbeeldvereniging is gebruik gemaakt van landelijke ledeninformatie over een gemiddeld aantal leden per vereniging en verdeling tussen jeugd en senioren per sporttak. Uit deze vergelijking werd duidelijk dat op basis van de eigenschappen van de doorgerekende vereniging

voor hockey tussen de gemeenten redelijk vergelijkbare accommodatiekosten per lid naar voren komen (tussen de 23 en 28 euro per lid). Maar bij de doorgerekende voetbalvereniging en volleybalvereniging kwamen wel duidelijk verschillen aan het licht. Voor de doorgerekende voetbalvereniging zijn de uitgaven per lid in 's-Hertogenbosch het laagst (16,44 euro) en in Tilburg het hoogst (52,94 euro). De hoge kosten voor de voetbalvereniging in Tilburg zijn vooral het gevolg van de eigen bijdrage van 10.000 euro per seizoen voor een kunstgrasveld. De lage prijs in 's-Hertogenbosch is niet zozeer het gevolg van een laag tarief, dat is redelijk vergelijkbaar met Eindhoven en Breda. Het is vooral de subsidie die de gemeente aan de vereniging verstrekt die ervoor zorgt dat de uitgaven per lid lager uitvallen. Voor de doorgerekende volleybalvereniging zijn de kosten per lid in Tilburg (179,76 euro) en Eindhoven (157,95 euro) hoger dan in Breda (118,63 euro) en 's-Hertogenbosch (113,05 euro). Hieruit blijkt dat de binnensportvereniging (volleybal) veel hogere accommodatiekosten heeft dan de buitensportverenigingen (voetbal en hockey). Dit verschil in kosten tussen binnensport en buitensport is niet los te zien van de dekkingspercentages die gelden voor de binnensport en buitensport. Bij binnensportvoorzieningen dekken huurinkomsten van verenigingen een groter deel van de kosten van de gemeenten dan bij de buitensport het geval is. De buitensportverenigingen hoeven in mindere mate bij te dragen in de kosten van de gemeente voor de sportaccommodatie en kennen mede hierdoor lagere accommodatiekosten per lid.

Toekomstperspectief

Dit rapport heeft inzichten opgeleverd die kunnen bijdragen aan een discussie over het herijken van tarieven en subsidies. Zo kan ten aanzien van de binnensport worden vastgesteld dat de verenigingen relatief veel betalen in vergelijking met de buitensport. Desalniettemin worden ook door binnensportverenigingen geen kostprijsdekkende tarieven betaald. Weliswaar kan hierbij worden opgemerkt dat een verhoging van de bezettingsgraad, nu rond de vijftig procent, tot meer inkomsten leidt. Dit biedt gemeenten een mogelijkheid om het dekkingspercentage voor de binnensport (exclusief kapitaallasten) te verbeteren. Voor de buitensport is zichtbaar geworden dat de sporter veel minder betaald aan accommodatiekosten dan bij de binnensport het geval is en bevoordeeld wordt door de huidige tariefstelsels. Mochten gemeenten toe willen werken naar een gelijkwaardig kostprijsgeoriënteerd tariefstelsel dan ligt, gezien de huidige dekkingspercentages voor de buitensport (24 tot 45%), een verhoging van de tarieven voor de buitensport voor de hand. Tot slot kunnen op basis van dit onderzoek vraagtekens gezet worden bij de meerwaarde van de doelgroepsubsidies die gemeenten verstrekken aan verenigingen. Nog los van de administratieve lasten van deze subsidies voor gemeenten en vereniging. Dit subsidiebudget is relatief klein vergeleken met de indirecte subsidie die de gemeente verstrekt middels de niet kostprijsdekkende tarieven. De doelgroepsubsidie lijkt weinig sturende waarde te hebben omdat het geld wordt toegekend op basis van het aantal leden van een doelgroep, maar niet per definitie hoeft te worden ingezet voor die doelgroep. Verder is aan de subsidie geen medewerking gekoppeld van de vereniging aan bijvoorbeeld sportstimuleringsactiviteiten voor een doelgroep, zodat het aan zou sluiten op het gemeentelijk sportbeleid. Dit roept de vraag op in hoeverre de gehanteerde verenigingssubsidies een effectief sturingsinstrument zijn en een bijdrage leveren aan het realiseren van de doelstellingen uit het sportbeleid.

Referenties

- Heijkoop, C.S. & W.J.M. van Beek (2003). *Handreiking gemeentelijk tarieven- en subsidiebeleid in de sport*. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.
- Hoekman, R. (2010). *Recessiepeiling gemeenten 2010 : doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R. & K. Breedveld (2009). Bezuinigingen bij gemeenten raken ook de sport. *Sportlokaal 5/1*: 12-13.
- Hoekman, R. & M. Gijsbers (2010). *Sport in collegeprogramma's : belangrijke bijzaak : analyse van sport in collegeprogramma's gemeenten 2010-2014*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R. & H. van der Poel (2009). Sport: speelbal voor ruimtelijke ordening. *Rooilijn 42/7*: 458-466.
- Ligtenbarg, M. (2006). *Privatisering en commercialisering van sportaccommodaties*. Enschede: Universiteit Twente.
- Moonen, B. (2004). *Herijking tarievenbeleid en verzelfstandiging beheer*. Middelburg: Gemeente Middelburg / SportZeeland.
- Raaijmakers, R.J.J. (2010). *Adviesnota Tariefstelsel binnen- en buitensportaccommodaties Helmond*. Tilburg: SPECO.